

Familieterapeuters forhold til bruk av utviklingspsykologisk kunnskap i klinisk arbeid

En studie av familieterapeuters beskrivelser av sitt forhold til utviklingspsykologisk kunnskap, og hvordan denne kan brukes i terapeutisk arbeid med barn og deres foreldre.

Halvor de Flon

Mastergradsoppgave i Familieterapi og Systemisk praksis

Diakonhjemmets høgskole 2007

Sammendrag

Temaet i denne oppgaven er familieterapeuters forhold til utviklingspsykologi.

Problemstillingen dreier seg om hvordan familieterapeuter vurderer nytte og relevans av utviklingspsykologisk kunnskap i sitt arbeid, og hvordan de eventuelt bruker den i praktisk klinisk arbeid. Siden familieterapifeltet rekrutterer terapeuter med utgangspunkt i ulike grunnutdanninger er det tatt med et punkt i problemstillingen som sier noe om eventuelle forskjeller utdanningsgruppene imellom.

Problemstillingen berører en diskusjon i feltet som omhandler bruk av forskningsbasert kunnskap som utviklingspsykologi er et eksempel på i en narrativ tilnærming til terapi.

Narrativ tilnærming har sin teoretiske forankring i sosialkonstruksjonisme som langt på vei avviser ekspertkunnskap til fordel for lokal kunnskap.

I kapittel 2 redegjøres det for aktuell teori. Det redegjøres for familieterapifeltets utgangspunkt og utvikling fram til i dag. Det gis et bilde av sentrale temaer innenfor utviklingspsykologi, og det redegjøres for familieterapeutisk praksis som har tatt utviklingspsykologi i bruk.

Metodevalg og framgangs er tema i kapittel 3. Studien benytter en kvalitativ tilnærming, hvor kvalitative intervjuer har vært basis for datainnsamlingen. Det er lagt opp til en empirisk, fenomenologisk analyse hvor det ble tatt sikte på å undersøke tekstens betydningsinnhold. Det er i denne delen redegjort for hvordan analysen er lagt opp. For å belyse problemstillingen ble det utarbeidet 5 analytiske spørsmål som data fra informantene ble sett i forhold til.

I kapittel 4 presenteres resultatene av analysen. Det er de fem spørsmålene som danner rammen for framstillingen her og i tillegg har jeg skrevet en del hvor resultatene sammenfattes og bindes sammen med mine egne refleksjoner.

I den senere diskusjonen, som utgjør kapittel 5 drøftes resultatene fra undersøkelsen opp mot teorien i oppgaven. Jeg gjør forsøk på å vise hvordan familieterapeutene i utvalget beskriver sin kliniske praksis og ser dette i sammenheng med teori og praktisk klinisk arbeid som er beskrevet i teoridelen. Det reflekteres over bruk av terapi-ekstern kunnskap som utviklingspsykologi representer i en narrativ tilnærming på bakgrunn av de beskrevne resultater.

I del 6 trekkes det noen konklusjoner. Det pekes på at det er foretatt lite forskning i Norge på familierapeutisk praksis, og det nevnes at dette området som denne undersøkelsen handler om kan være gjenstand for ytterligere undersøkelser. Det reflekteres også over om beskrivelsene informantene gir i denne undersøkelsen kan gi grunnlag for å vurdere om utviklingspsykologi som tema kan gis plass i familierapiutdanninger.

Forord

I dag morges ble jeg vekket kl 07.00 av korpsmusikk. "Opp alle jordens bundne treller" ble framført uforskammet frimodig, tidspunktet tatt i betraktning. Jeg tenkte meg om i to sekunder og fant ut det var 1. mai i dag. Det betyr at det er 2. mai i morgen, fristen for å levere inn masteroppgaven. Jeg rakk ikke å tenke verken på solidaritet eller 6 – timers dagen. De siste måneder hadde jeg vært mest solidarisk med skrivepulten og seks timers dagen har fortonet seg som en svært fjern drøm. De siste tankene fra i går kveld fordrev myndig og bestemt alle 1. mai assosiasjonene. Jeg tenkte mest på tittelen på denne oppgaven Forskjellige alternative ordstillinger sloss om plassen. Jeg tror det er ganske tilfeldig hvem som vant. Jeg stod opp og tenkte – nå er det kun få timer igjen og så sender jeg oppgaven i posten. I morgen er det 2. mai.

Selv om jeg nå er glad for å ha fullført skriveprosessen og er klar til å sende oppgaven fra meg vil jeg si at det har vært morsomt å fordype seg i et arbeid som et mastergradsprosjekt krever. Det var hyggelig og lærerikt å snakke med informantene, ikke fullt så morsomt å transkribere intervjuene, men ganske morsomt å analysere data og skrive oppgaven. Jeg har vært heldig som har kunnet bruke mye tid på dette, spesielt det siste halve året. Jeg skylder en stor takk til familien som har permittert meg fra det meste av husvask, klesvask og transportoppdrag. Dere har tatt min del, men nå er jeg tilbake. Jeg er veldig klar for praktisk arbeid av et ethvert slag

Tusen takk til kolleger som har strukket seg langt slik at jeg har hatt tid til å fullføre skrivingen – takk for oppmuntring og faglige innspill. Takk til de som introduserte meg til temaet utviklingspsykologi og familieterapi. Det har vært nyttig.

Det å være student på Diakonhjemmet er ikke nytt for meg. I 1983 begynte jeg på sykepleierhøgskolen. Der traff jeg blant annet Per Jensen. Han introduserte oss til systemisk familieterapi, og jeg har ikke forlatt det siden. Takk til Per som stadig har minnet meg på at Diakonhjemmet ville starte et masterstudium. Takk til min veileder på prosjektet Jim Sheehan. Du har tålmodig lyttet deg gjennom min stotrende engelsk. Du har kommet med verdifulle innspill og god støtte. Takk for måten du tok i mot meg i Dublin, og takk for gode samtaler om viktigere ting enn familieterapi – fotball for eksempel. Takk også til Håkon som fikk en jobb han ikke ønsket. Jeg synes det har gått fint! Takk til Heidi Engh som gjorde diskursene levende. Takk til Arne Kristian Henriksen som har lest igjennom og som ga meg uvurderlig hjelp helt på slutten av prosessen.

Å være student betyr også å treffe mye mennesker. Det har vært fint å bli kjent med alle medstudentene. Spesielt takk til Gunnar, Åse og Kristin som tok meg inn i veiledningsgruppa. Jeg har gledet meg til hver gang.

Sist vil jeg takke Roar som døde fra oss for et år siden. Du hadde tenkt på mye, og tok godt i mot oss. Det ga meg en god start på studiet.

Fredrikstad 1. mai 2007

Innhold

SAMMENDRAG.....	2
FORORD.....	3
INNHold.....	4
1 INNLEDNING.....	6
1.1 Utgangspunktet.....	6
1.2 Hva jeg har med meg i møtet med andre	7
1.3 Temaet i undersøkelsen.....	8
1.4 Problemstillingen.....	9
1.5 Disponering av oppgaven.....	10
2 TEORI.....	11
2.1 Familieterapiens utvikling; Fra systemer til historier.....	11
2.2 Narrativer.....	13
2.3 Tre terapeutiske tilnærminger.....	14
2.4 To typer kunnskap	14
2.5 Barnets plass i familieterapien	15
2.6 Utviklingspsykologi.....	16
2.6.1 Noen sentrale områder innen utviklingspsykologi	16
2.6.1 Utviklingspsykologi i utdanningsinstitusjoner..	20
2.7 Familieterapi og utviklingspsykologi.....	20
2.7.1 Om å innlede et forhold til utviklingspsykologi.....	20
2.7.2 Stern, selvpsykologi og familieterapi.....	21
2.7.3 Utviklingspsykologisk kunnskap og familieterapeutisk.....	22
praksis	
2.7.4 Nyere hjerneforskning og familieterapi.....	24
2.7.5 Den utviklingsstøttende dialogen.....	24
2.7.6 Tilknytningsteori.....	25
2.7.7 Integrering av tilknytningsteori og systemisk, narrativ terapi....	25
2.7.8 Psykodynamisk og atferdsterapeutisk teori.....	26
2.7.9 Utviklingspsykologi og kulturpsykologi.....	27
2.8 Betydning av kunnskap om teorier og metode.....	27
3 METODE.....	29
3.1 Teoretiske perspektiv på valg av metode.....	29
3.2 Opplegg for undersøkelsen.....	30

3.2.1	Intervjuene	32
3.2.2	Rollen som intervjuer.....	35
3.2.3	Fra intervju til tekst.....	38
3.2.4	Fra tekst til analyse.....	38
3.3	Framgangsmåte i analysen av materialet.....	39
3.3.1	Valg og beskrivelse av meningsenheter.....	40
3.3.2	Valg i analyseprosessen.....	40
3.3.3	Diskurser.....	41
3.4	Etiske refleksjoner.....	42
3.5	Troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet.....	45
4	RESULTATER.....	45
4.1	Utviklingspsykologi i grunnutdanning og videreutdanning i familierapi.....	45
4.2	Betydningen av utviklingspsykologisk kunnskap i arbeidet som familierapeut.....	46
4.3	Om å lære mer eller oppdatere seg innen om utviklingspsykologi.....	48
4.4	Forholdet til intern og ekstern kunnskap.....	49
4.5	Bruk av utviklingspsykologisk kunnskap i arbeidet.....	52
4.6	Oppsummering og refleksjon.....	58
4.7	Et blikk på mulige diskurser i materialet.....	64
5	DISKUSJON.....	66
5.1	Tilbake til utgangspunktet – problemstilling og teori.....	66
5.2	Sentrale tema fra teori.....	67
5.3	Utviklingspsykologiens bruksområde.....	67
5.4	Fra generell kunnskap mot konkret handling.....	67
5.5	Foreldres forståelse og fortolkning.....	68
5.6	Tilknytning.....	69
5.7	Barnet som aktør.....	69
5.8	Temperament og personlighet.....	70
5.9	Barns kognitive utvikling.....	70
5.10	Er det forskjeller mellom utdanningsgruppene?.....	71
5.11	Den ene.....	71
5.12	Utviklingspsykologi i familierapiutdanningen.....	73
5.13	Diskusjonen om terapi – intern og ekstern kunnskap.....	75
6	KONKLUSJONER.....	76
6.1	Betydning.....	76
6.2	Anvendbarhet.....	76
6.3	Bruk av forskningsbasert kunnskap.....	77
6.4	Avsluttende kommentar.....	78
	LITTERATUR.....	79
	VEDLEGG	

Familieterapeuters forhold til bruk av utviklingspsykologisk kunnskap i klinisk arbeid med barn.

1. Innledning

I dette kapittelet vil jeg gjøre rede for hva som har vært mitt utgangspunkt for å velge dette temaet, og beskrive problemstillingene som jeg tar sikte på å belyse med denne undersøkelsen.

1.1 Utgangspunktet:

Hovedtema for mastergradsoppgaven er familieterapi med barn og ungdom, og deres foreldre. Jeg ønsker å undersøke hvordan familieterapeuter som arbeider innenfor dette fagfeltet forholder seg til forskning og kunnskap om barns utvikling. Forskning og kunnskap om barns utvikling vil videre bli benevnt som utviklingspsykologi eller barnespesifikk kunnskap.

Jeg arbeider i barne- og ungdomspsykiatrien, og her er samtaler med barn og deres foresatte til stede samtidig et viktig verktøy. Disse samtalerne har gitt meg mange faglige og personlige utfordringer. I min faglige og profesjonelle utvikling har det vært, og er det viktig å øve meg på å snakke med barn i en terapeutisk sammenheng. Det har vært viktig å tilegne seg kunnskap om dette, og om barn i sin alminnelighet, men også reflektere sammen med kolleger om gode måter å møte barn og deres foreldre på.

En utfordring er at barn oppfører seg på en annen måte enn voksne i samtaler. De er ofte mer fysisk urolige, og kan variere mye i forhold til oppmerksomhet, og måten å uttrykke seg på er annerledes enn hos voksne. Da jeg begynte å jobbe med barn, hadde jeg langt mer erfaring fra voksenverdenen.

En viktig inspirator for meg i mitt arbeid som familieterapeut er Gerdt Henrik Vedeler. Han skriver:

”Uro kan være normal barnlig uro, lopper i blodet, eller tegn på følelsesmessig stress. Når uroen blir destruktiv for formålet med samtalen, tror jeg at dette i de fleste tilfeller kommer av at den voksne har blitt anspent og defensiv og usikker på seg selv. Dette blir så formidlet til barnet gjennom den voksnes kroppsspråk, stemmebruk og språkstil eller gjennom urealistiske ambisjoner om hva samtalen på dette tidspunkt, overfor dette og i denne rammen kan frembringe. Selve strevet etter resultat kan være det som hindrer en god samtale med barn.”
(Vedeler 1996, s 175)

Denne beskrivelsen synes jeg stemmer godt med opplevelser jeg har hatt i med samtaler med barn. Mitt utgangspunkt er interessen for familieterapi og barn i særdeleshet, og å gjøre meg selv i bedre til å legge til rette for terapeutiske samhandlingsarenaer mellom barn og deres omsorgspersoner. I min søken har jeg blitt opptatt av utviklingspsykologisk kunnskap som et område som kan være til hjelp i denne prosessen.

1.2 Hva jeg har med meg i møte med andre.

En vil alltid ha med seg en forståelse av de fenomener man møter. Derfor vil jeg som fagperson ha med meg tanker og følelser som er knyttet til barn, foreldre og barn og foreldre sammen. Hva disse tanker og følelser inneholder kan for meg være er eller mindre tilgjengelige. Sannsynligvis vil noe være godt tilgjengelig i betydningen at det vil dreie seg om noe jeg er bevisst på, og at jeg kan språkliggjøre det. Noe er mindre tilgjengelig og arte seg som noe jeg kan fornemme, men ikke beskrive med ord. Man vil være påvirket av både det en er bevisst, og det en er mindre bevisst.

Tanker og følelser kan inneholde mange forhold. De kan bestå av tidligere erfaringer, kunnskap om teori, og kontekstuelle forhold knyttet til den aktuelle situasjon. Som profesjonell utøver av familieterapi vil jeg være under påvirkning fra flere hold under min utøvelse av faget. Jeg vil blant annet være påvirket av min egen historie og erfaringer og min teoretiske og praktiske utdannelse. Jeg vil være påvirket av tanker og ideer jeg har om hvordan det jeg hører og ser kan forstås, og hvordan jeg skal forholde meg til det. Ideer og tanker jeg har, kan være preget av terapeutiske retninger og tilnærminger, og de kan være preget av mer eller mindre begrunnede antakelser jeg har om de aktuelle fenomener. I tillegg kan kontekstuelle forhold knyttet til situasjonen her og nå spille inn.

Når man går et kurs som strekker seg over en viss varighet og med et bestemt innhold, for eksempel nevropsykologi eller narrativ terapi har man som regel en målsetting med dette ut fra interesse, behov og faglig orientering. Dette kan forstås som at en lar seg bevisst og målrettet påvirke i en ønsket retning. Man ønsker å lære noe mer om et tema med den hensikt at denne kunnskapen skal brukes i ens profesjonelle praksis. Men det finnes også eksempler på mindre tydelig påvirkning. Et eksempel på dette er hvordan den kunnskapen som en tilegnet seg i løpet av grunnutdannelsen spiller inn i yrkesutøvelsen senere, eller hva slags betydning har det for praksis at du vokste opp i en familie med fire barn, eller at foreldrene dine ble skilt da du var syv? Hvordan blir jeg påvirket av disse forhold når jeg snakker med barn og foreldre? I denne undersøkelsen vil jeg forsøke å belyse hva familierapeuter sier om mulig påvirkning av utviklingspsykologisk kunnskap, og hvilke konsekvenser dette kan ha for deres praksisutøvelse.

1.3 Temaet i undersøkelsen

I denne undersøkelsen vil jeg forsøke å sette søkelyset på hva familierapeuter sier om betydningen av utviklingspsykologi og dets innvirkning på egen profesjonell virksomhet. Dette kan sies å være en studie av de mer bevisste faktorer man påvirkes av i sin praksis. Det vil være interessant å undersøke praksis slik den utfolder seg konkret. I prosjektets innledningsfase vurderte jeg å samle inn data via videoopptak av samtaler, eller ved direkte observasjon av terapeuter i aksjon. Jeg vurderte dette som for omfattende til et mastergradsprosjekt. Jeg valgte derfor å sette søkelyset på hva familierapeuter kan fortelle om temaet.

Hva terapeuter sier om egen praksis knyttet til et spesielt fagområde er av betydning for å forstå deres praksisutøvelse. Hva terapeuten selv mener er viktig kunnskap å ha med seg i møte med familier vil sannsynligvis påvirke den praksis hun utøver.

En viktig årsak til at jeg ble interessert i dette temaet, og som påvirket meg til å ta fatt på denne undersøkelsen har vært lesningen av professor Magne Mæhles artikler (Mæhle, 2000, 2001) og hans doktoravhandling "Reinventing the child in family therapy." (Mæhle, 2003) Artiklene og avhandlingen beskriver det utviklingspsykologiske feltet og angir måter kunnskap fra dette feltet kan benyttes i en familierapeutisk sammenheng. Det gjøres rede for hvordan utviklingspsykologi kan benyttes i en narrativ tilnærming til familierapi. I avhandlingen og artiklene beskrives det hvordan spørsmål fra familierapeutisk praksis kan informeres av kunnskap om utviklingspsykologi.

Jeg mener at noe av Mæhles anliggende har vært å øke interessen blant familieterapeuter for utviklingspsykologi. Slik jeg oppfatter han, mener han langt på vei at familieterapi som fagområde avviser denne kunnskapen, blant annet fordi den er generert innen en naturvitenskapelig forståelsesramme. I teoridelen vil det bli redegjort nærmere for Mæhles arbeid. I tillegg vil det bli redegjort for andre faglige bidrag innen området utviklingspsykologi og familieterapi.

Familieterapeuter består av folk med ulik grunnutdanning. De fleste familieterapeuter har grunnutdanninger som psykolog, sykepleier, sosionom, barnevernspedagog og lege. Alle disse utdannelsene har utviklingspsykologi på pensum, men de vil selvsagt variere en del hvor omfattende temaet er representert i undervisningen. Ut fra dette vil alle familieterapeuter med de nevnte grunnutdanninger ha kunnskap om temaet, men det vil selvsagt variere en del hvordan slik kunnskap brukes i praktisk klinisk arbeid. Det vil ganske sikkert også variere en del i hvilken grad familieterapeuter vurderer denne kunnskapen som nyttig og relevant for sitt arbeid. Mæhle(2003) sier er at familieterapifeltet som fagområde i liten grad har aktivt forholdt seg til utviklingspsykologi. Dette er en påstand, og jeg synes ut fra dette det er interessant å spørre familieterapeuter som arbeider med barn om hvordan de tenker om dette.

1.4 Problemstilling:

Det vil være et anliggende å utforske hva familieterapeuter sier om relevansen av utviklingspsykologisk kunnskap for sin utøvelse av familieterapeutisk praksis. Blir denne kunnskapen sett på som nyttig eller som unyttig? Hvis den oppleves som nyttig – på hvilken måte benytter familieterapeuter seg av denne kunnskapen? Påvirker denne kunnskapen den praksis man utøver? I tilfelle ja – hvordan påvirker kunnskapen praksis? Mener terapeuter som arbeider med barn, ungdom og deres familier at det er viktig å tilegne seg mer kunnskap om utviklingspsykolog? Og i tilfelle ja – hva mener de denne kunnskapen kan benyttes til?

Familieterapi gis som tilbud i blant annet i voksenpsykiatri, barne- og ungdomspsykiatri, rusbehandling og familievern. I denne undersøkelsen vil det føre for langt å undersøke hvordan terapeuter innen alle disse områdene tenker om utviklingspsykologi. Jeg velger derfor å begrense undersøkelsen til terapeuter som arbeider innen barne- og ungdomspsykiatrien i Norge. Dette gjøres dels fordi det er dette feltet som i størst grad befatter seg direkte med barn, og en kan tenke ut fra det at utviklingspsykologi i

utgangspunktet er relevant kunnskap. I tillegg vurderte jeg det slik at det var størst mulighet innen dette feltet å rekruttere informanter som har mye erfaring med å snakke med barn og foreldre sammen. Intervjuer av familierapeuter fra andre fagfelt i tillegg til fra barne- og ungdomspsykiatri ville ganske sikkert gi interessant informasjon om eventuelle forskjeller av vektlegging og interesse blant annet.

Jeg har kommet frem til at følgende problemstillinger for å innhente erfaringsbasert kunnskap om hvordan familierapeuter forholder seg til utviklingspsykologisk kunnskap:

1. Hva sier terapeuter som jobber med barn, ungdom og deres familier om bruk av utviklingspsykologi i familierapi?
 - Er det noen forskjeller mellom hva terapeuter fra ulike grunnutdanninger sier om betydningen av utviklingspsykologi?
2. Hva sier terapeuter som jobber med barn, ungdom og deres familier om hvordan kunnskap hentet fra utviklingspsykologi brukes i klinisk arbeid?

Disse spørsmålene mener jeg dekker det saksfeltet jeg ønsker å undersøke. Spørsmålene danner grunnlag og utgangspunkt for de spørsmål jeg ønsker å stille informantene.

1.5 Disponering av oppgaven

Jeg har forsøkt å disponere oppgaven slik at leseren skal kunne oppleve en logisk gang i presentasjonen av undersøkelsen. Etter problemstillingen vil jeg presentere teori jeg setter i forbindelse med utgangspunktet for undersøkelsen, og som har påvirket innsamling av data. Etter dette vil jeg gjøre rede for hvilke metoder jeg har benyttet i undersøkelsen, og hvordan denne konkret er lagt opp. I denne delen av oppgaven vil jeg også beskrive hvordan jeg har analysert informasjonen jeg har innhentet.

Resultatet av analysen vil bli formidlet i eget kapittel, før de diskuteres i lys av den teorien jeg tidligere har beskrevet. Jeg vil avslutte med noen forslag til hvordan resultatene i oppgaven kan brukes videre.

Aller først ønsker jeg å presentere teori som vil påvirke min innsamling av data og være et viktig underlagsmateriale i den senere drøftingen av problemstillingen.

2. Teori

I denne delen av oppgaven skal jeg gi et innblikk i litteratur jeg mener kan være med å belyse problemstillingen i oppgaven. Siden jeg skal undersøke familierapeutisk praksis velger jeg først å gjøre rede for feltets teoretiske utvikling. Oppgavens rammer gjør at det ikke kan skrives om alt, og andre ville kanskje valgt annerledes enn meg. Jeg håper allikevel jeg har fått med essensielle momenter.

Jeg har videre valgt å rette oppmerksomheten mot sentrale deler utviklingspsykologisk teori, og ut fra dette beskrevet familierapeutisk litteratur hvor forfatterne beskriver klinisk praksis som tar i bruk utviklingspsykologisk kunnskap.

2.1 Familierapiens utvikling; Fra systemer til historier

Familierapien kan sies å være et barn av sin tid. Det er vel knapt noen idé eller teori som hadde større innflytelse i det 20. århundre enn systemteoriene. Von Bertalanffy (Hårtveit, Jensen 2004) introduserte den generelle systemteori i 1945. Denne har hatt stor innflytelse innen flere vitenskapsområder og fikk også innpass innen forståelsen av mellommenneskelige prosesser. Så også blant familierapiens pionerer representert ved blant andre Gregory Bateson og Paul Watzlawick. (Hårtveit, Jensen 2004)

På dette tidspunktet var familierapifeltet sterk påvirket av modernismen. Ved hjelp av sirkulære modeller ble det forsøkt å finne lineære svar. Familierapeutenes oppgaver var langt på vei å finne feil i familiesystemene og hjelpe til med å rette disse opp. Det kunne dreie seg om måten familier kommuniserte på (Hårtveit, Jensen 2004) forstyrrelser i hierarkiet (Haley 1980) eller ubalanse mellom familiens subsystemer (Minuchin 1977) Man kan si at familierapifeltet i denne tiden befant seg i en modernistisk forståelse, det vil si at analysemodellene hadde som formål å finne feil i kommunikasjon og samspill for så å tilby intervensjoner som kunne rette på feilene. Det oppstod mange terapimodeller som innrettet seg etter denne måten å tenke på. Terapeuten ble ansett som ekspert som kunne avsløre de lover som styrte det systemet (familien) man hadde foran seg. Målet var å diagnostisere feilfunksjoner og administrere tiltak for å få systemet til å fungere igjen.

Noen vil kanskje si at det var først når systemteoriene ble brakt over til Europa av Milanoteamet (Boscolo, Cecchin, 1991) at ideene ble satt i en ramme hvor de ble brukt på en sirkulær måte. Utviklingen av metoder som sirkulær spørring, hypotesedannelse paradoksale

intervensjoner er eksempler på systemisk teori brukt i en terapeutisk sammenheng.

Milanoteamet tok også opp i seg en forståelse hvor også terapeutene ble forstått som en del av systemet. Dette ble kalt 2. ordens kybernetisk systemisk familierapi (Hoffman 1987). En bærende idé i den forbindelse er at observatøren er en del av det observerte på en slik måte at objektivitet ikke er mulig. Familierapifeltets omfavning av disse ideene betydde et oppgjør med ekspertrollen.

Familierapien har hatt en lang og interessant vandring mellom ulike filosofiske ståsteder og posisjoner. Disse har bidratt med mange kreative innspill. For å gjøre en i hvert fall innholdsrik historie kortfattet så kan vi si at familierapifeltet har beveget seg inn i det narrative perspektiv og historiemetaforen har erstattet kybernetiske og systemteoretiske metaforer. Feltet har beveget seg fra et modernistisk syn, via konstruktivismen, til det sosialkonstruksjonistiske perspektiv. Modernismen hevder at alt kan forstås hvis man deler opp i tilstrekkelige små deler. Konstruktivismens hovedtanke er at det ikke finnes noen objektiv virkelighet, kun subjektive og individuelle oppfatninger. I sosialkonstruksjonismen er historier og det språklige aspektet vesentlig.

Et sosialkonstruksjonistisk syn på virkeligheten kan presenteres gjennom de følgende fire punkter. (Freedman, J. Combs, G. 1996)

- 1) *Virkeligheten blir sosialt konstruert:* Med det menes at all begrepsdannelse er relasjonell ved at den skjer i samspill og forhandling mellom mennesker. Det innebærer også at man ser sinnet som relasjonelt, dvs. at man ikke kan se eller forstå det enkelte menneske uten den kontekst det inngår i. Det betyr også at mennesker konstruerer og samskaper den såkalte virkelighet etter hvert som den lever. Det ligger ikke en ferdig virkelighet foran oss som vi trer inn i. Ethvert menneske vil måtte forhandle frem sin forståelse av virkeligheten med sine omgivelser. Virkeligheten er ikke noe vi oppdager, den er noe vi skaper.

- 2) *Virkeligheten konstitueres gjennom språket:* Vi setter ord på det vi ser og opplever – vi blir enige om en felles mening ved de fenomener vi møter. Skal man forandre oppfatning eller den mening som tillegges et fenomen, så skjer det i språket ved at man reforhandler en gitt mening. Mening eksisterer ikke i ordet selv, men i ordet sett i forhold til konteksten det opptrer i. Det betyr at et og samme ord kan tillegges vidt forskjellig mening i ulike kontekster.

Forandring av selvoppfatning, relasjoner og følelser vil innebære en endring i språket – i hvordan vi snakker om oss selv, våre relasjoner og våre følelser.

3) *Virkeligheten blir organisert og opprettholdt gjennom historier:*

Felles forståelsen av fenomener, blir vedlikeholdt og formidlet gjennom historier. Det kan være kulturelle og kontekstuelle historier som sier noe om større sammenhenger eller det kan være individuelle historier som sier noe om et individ.

Våre personlige historier er preget av de kulturelle historiene vi er en del av.

4) *Det finnes ingen essensielle sannheter om mennesker:*

Når vi ikke kan ha objektiv kunnskap om virkeligheten er vi overlatt til å tolke de erfaringer vi gjør. Det er alltid et hav av tolkningsmuligheter, men ingen kan sies å være mer sann enn andre. Hvordan et menneske forstås blir konstruert gjennom språket, og denne forståelsen opprettholdes gjennom de historier som fortelles om dette mennesket, av mennesket selv om seg selv, og av andre om dette mennesket.

Ettersom de fleste mennesker opptrer i ulike sammenhenger vil det fremstå forskjellige forståelser og historier om det samme mennesket og ingen av disse er mer sann enn andre – de representerer ulike sider eller vinklinger ved den samme personen. Det finnes altså mange mulige historier om det enkelte individ, og om grupper.

Fra disse beskrivelsene av sosialkonstruksjonistiske ideer går jeg nå over til å presentere narrativ teori.

2.2 Narrativer

De siste tjue år har narrative og sosialkonstruksjonistiske ideer tatt plass i familierapien. (McNamee, Gergen 1992, Lundby 1998)

Narrativer betyr historier eller historiefortelling. Historiefortelling som aktivitet er en grunnleggende menneskelig aktivitet. Vi tenker hele tiden i historier når vi tenker på andre og oss selv. Når det gjelder overlevering av kunnskap og erfaring er historier sentrale. Det samme kan sies om utøvelse av ulike religioner og tilhørighet til sosiale grupper. De siste årene har perspektivet fått betydning og gjennomslagskraft innen filosofi, psykologi og andre beslektede fag som omhandler forståelsen av mennesker og tilværelsen. Noen vil mene at det er en reaksjon på et vitenskapelig ideal hvor alt kan måles, veies og defineres ikke har vist seg

like vellykket i alle sammenhenger. Det er mye i tilværelsen som ikke kan forklares med matematisk presisjon. Jerome Bruner (Bruner, J.1990), sier om historier:

”Det er to ulike måter å tenke på som gir ulike måter å organisere erfaringer på. Det er gjennom velformulert argumentasjon og det er gjennom historier. Begge måter kan brukes som metode til å overbevise eller formidle til andre, men det de overbeviser om, eller formidler er fundamentalt forskjellig. Argumentene formidler og overbeviser i kraft av den sannhet de inneholder. Historier formidler og overbeviser i kraft av sin likhet med livet.”

2.3 Tre terapeutiske tilnærminger

De siste to tiår har store deler av familierapifeltet har tatt i bruk den narrative metaforen og sosialkonstruksjonistiske ideer, og latt seg inspirere av disse. (Mæhle, M. 2003). Det er først og fremst tre terapeutiske tilnærminger representert ved noen sentrale aktører som har gjort seg gjeldende. Dette er Steve de Shazer og hans løsningsfokuserte terapi, Harlene Anderson og Harry Goolishian og deres språkssystemiske ”ikke-vitende” tilnærming, og Michael Whites og David Epstons narrative tilnærming. Ingen av disse omtaler seg selv som familierapeuter (Mæhle, M. 2003), men det velges å nevne dem her fordi deres arbeider har hatt stor innflytelse på familierapifeltet. Jeg vil trekke fram at White også gjør bruk av poststrukturalistiske ideer slik Foucault presenterer dem (White 1997). Maktteori er sentral i hos Foucault, og det kan også spores i narrativ tilnærming slik White har utformet den.

Disse terapeutiske tilnærmingene tar langt på vei i bruk mange av de samme grunnleggende ideer, men representerer ganske forskjellige måter å jobbe på. Det er utenfor denne oppgavens ramme å redegjøre for metodene, men jeg vil her peke på at alle i alle tre tilnærmingene er det å stille spørsmål viktig. Både løsningsfokuserert terapi slik de Shazer presenter den, og i narrativ terapi i følge White er preget av strukturerte måter å stille spørsmål på. Et kjennetegn ved språkssystemisk tilnærming slik Goolishian og Anderson beskriver den er de åpne spørsmålet og fraværet av struktur. Roger Lowe (Lowe 2005) foreslår imidlertid en måte å kombinere disse metodene på.

2.4 To typer kunnskap

Et felles anliggende for de tre terapeutiske metodene til terapi er deres forhold til kunnskap. Det er et sosialkonstruksjonistisk syn at kunnskap ikke er en gitt sannhet til enhver tid, men at virkeligheten stadig konstrueres av mennesker i fellesskap. Anderson og Goolishian har en ”ikke - vite” holdning som innebærer at terapeutene skal la seg informere først og fremst av

klientene. Terapeutenes fremgangsmåte vil være å stille spørsmål fordi man ikke vet. Det er heller ikke noe mål for terapeuten å kunne konkludere, da stadig ny mening kan utvikles, og stadig nye historier fortelles.

de Shazer (1997) så seg selv som en ekspert på det å snakke om problemer og løsninger, men ikke de temaer klienten kom for å snakke om. White (1995) skiller skarpt mellom terapeutiske ferdigheter og ekspertkunnskap. Felles for de tre retningen er at de skiller mellom *terapi-intern kunnskap* og *terapi – ekstern kunnskap*. Terapi – intern kunnskap dreier seg om kunnskap som kan utledes av samtalen eller dialogen, terapi - ekstern kunnskap er kunnskap hentet fra for eksempel forskning. Denne type kunnskap avvises innen disse retningene med den begrunnelse at de kan stå i veien for den kunnskapen folk selv har om sine liv. Terapi – ekstern kunnskap vil føre til at terapeuter blir mer opptatt av denne kunnskapen enn av hva folk forteller.

Mæhle (2000, 2003) diskuterer dette, og argumenterer for betydningen av å supplere terapi – intern med terapi – ekstern kunnskap. Han skriver blant annet at terapiprosessen må finne sin legitimering i noen allment aksepterte standarder for normalitet, helse og utvikling. Det er viktig å trekke fram i denne sammenhengen at disse standardene ikke ligger fast, men vil være gjenstand for diskusjon og endring kontinuerlig. En kan si at også allment aksepterte standarder er konstruert sammen i lys av den kontekst de inngår i. De vil således være utsatt for stadig nye tilføyelser og fradrag i sitt meningssinnhold.

2.5 Barnets plass i familierapien

Denne oppgaven handler først og fremst om hvordan familierapeuter som arbeider med barn og foreldre sammen forholder seg til utviklingspsykologisk kunnskap. Undersøkelser viser at familierapi som metode er relativt lite anvendt innen barne- og ungdomspsykiatrien sammenlignet med individuelle tiltak.

I følge Mæhle (2003) er det også referert svært lite til utviklingspsykologisk forskning i familierapilitteratur. Men det kan sees en økende interesse for å integrere utviklingspsykologisk kunnskap og familierapi.

Siden denne undersøkelsen handler om hvordan familierapeuter som har sitt arbeidssted innen barne- og ungdomspsykiatrien ser på temaet er det naturlig å skrive noe om barnets plass i familierapien. Flere har vært opptatt av barnets plass i familierapien. Et fenomen flere har vært opptatt av er at barn ikke inkluderes i familierapi (Wachtel 1994) og at

familieterapi er relativt lite benyttet som metode innenfor barne- og ungdomspsykiatrien. (Mæhle 2000,2001) I et temanummer av Fokus på Familien (4, 1999) viet barn og familieterapi refereres Nathan Ackerman i forordet. Han skal ha hevdet i en artikkel at det ikke kan bli noen familieterapi hvis ikke barn engasjeres i en meningsfull utveksling på tvers av generasjonene. Videre refereres også en uttalelse av Salvador Minuchin som hevdet at det var vesenlig for familieterapeuter å ”learn to talk with children.”

Siden dette er det publisert mye litteratur om temaet barn og familieterapi og et utsnitt av dette vil bli presentert senere i oppgaven. Men først vil jeg presentere sentrale sider ved fagfeltet utviklingspsykologi.

2.6 Utviklingspsykologi

Utviklingspsykologi er et stort fagområde innen psykologifaget. En svært vid definisjon vil være at utviklingspsykologi er kunnskap om menneskers psykologiske utvikling fra fødsel til død. I denne oppgaven vil jeg rette søkelyset mot den utviklingspsykologien som omhandler barnets utvikling. Et annet begrep som blir brukt i denne sammenheng er *barnespesifikk* kunnskap. Mæhle (2000) definerer barnespesifikk kunnskap slik:

”Forskningsbasert kunnskap om sunne, friske barns utvikling, hva som kjennetegner gode relasjoner, hvordan individuelle forskjeller viser seg, og kunnskap om forskjeller som har med kultur og livsform å gjøre. Det kan videre være kunnskap om ulike former for utviklingsmessige avvik, risikofaktorer og barnepsykiatriske lidelser. ”

Denne definisjonen er svært vid og omfattende. For å kunne se nærmere på dette i familieterapifeltet trengs det en nærmere fokusering. Jeg vil rette oppmerksomheten mot temaer innen forskning og utvikling som de senere år har blitt regnet for å være de mest sentrale. Når jeg har gjort utvalget har jeg tatt utgangspunkt i familieterapeutisk litteratur som har omhandlet temaet familieterapi og utviklingspsykologi.

2.6.1 Noen sentrale områder innen utviklingspsykologi:

Tidlig samspill:

Flere forskere innen utviklingspsykologi er opptatt av samspill, og hvordan kvaliteten av dette påvirker barns utvikling. Samspillet mellom barn og voksne kan beskrives som samregulering av atferd. Samspill kan også beskrives som dialogiske prosesser mellom barnet og dets omsorgspersoner.

Trevarthen (1992 i Mæhle 2003) og Stern (1985) har argumentert for at spedbarn har en medfødt kapasitet til intersubjektivitet. Intersubjektivitet forstås som delingen av øyeblikkets psykologiske tilstand. Det betyr en gjensidig deling av et felles anliggende og et en tilstedeværelse i hverandres tilstand. Den andres følelserverden blir min, og min følelserverden blir den andres. (Øvreeide, 2001)

Bruner (1990) hevder i tillegg at barn har en primitiv disposisjon for narrativ organisering. Det vil si en evne til å sette sammen informasjon i enheter som henger sammen slik at disse igjen kan settes sammen i historier. Barnet begynner å strukturere og definere sine erfaringer gjennom fortellinger og disse blir også benyttet for å kommunisere med omverdenen. (Mæhle, 2000) Mæhle (2001) skriver også at det sannsynligvis er umulig å bevise at spedbarn har denne medfødte kompetansen, synes det allikevel som det er ganske stor enighet blant fagpersoner om at narrativer er en universell måte å organisere og kommunisere erfaringer på.

Ut fra dette kan man si at samspillet mellom barn og dets omsorgspersoner er en prosess hvor partene gjensidig påvirker hverandre. Det er også viktig å fremheve at dette betyr at barn tillegges en intensjon. De har en drivkraft og en retning på sine handlinger fra fødsel av. Tidligere ble spedbarn mer sett på som passive mottakere av den oppmerksomhet omsorgspersoner kunne tilby. Forskning har vist at barn helt fra fødsel søker kontakt med sine omsorgspersoner og at det kan inngå i en slags dialog med utveksling av lyder og ansiktsmimikk. (Vedeler, G. H. 1996) At barn er aktører som har mål og hensikt med det de driver med understreker deres egenart. Om måten et barn blir møtt på i stor grad er i overensstemmelse med de behov barnet gir uttrykk for vil det skape en forventning om at det er sammenheng mellom egne handlinger og det som skjer i omgivelsene.

Når barnet forstås som en aktør med intensjoner bak sine handlinger, er det ikke uten viktighet hvordan dette blir forstått av omgivelsene. Siden samspillet blir forstått som en gjensidig prosess vil hvordan partene forstår hverandre få stor betydning. Et enkelt eksempel er et barn som gråter og hvordan foreldre forstår hva dette er uttrykk for. Er barnet sultent, trøtt eller har det smerter? Hvordan omsorgspersonene vil forstå og fortolke dette er avgjørende for hvordan de vil møte den aktuelle atferden. I tillegg er omsorgspersonenes fortolkning også avgjørende for hvordan barnet forstår seg selv som person og aktør. Foreldre har derfor en unik posisjon som de første og viktigste fortolkere av sitt barn. Denne fortolkningen av atferd og intensjoner bidrar sterkt til de narrativer barnet skaper om seg selv,

og de narrativer som barnets omgivelser får om barnet. Gjennom sin fortolkning av barnets signaler og atferd lages det historier om hvem barnet er, og kanskje hvem og hvordan det kommer til å bli.

Sameroff og Fiese (2000 i Mæhle 2003) utviklet en transaksjonsmodell som illustrerer barn og foreldres gjensidige påvirkning. Modellen viser at barn er med på å påvirke sine egne utviklingsbetingelser helt fra begynnelsen av gjennom sin atferd og sine spesifikke kjennetegn. Denne modellen som viser hvordan relasjonelle forhold påvirker personene involvert kan sies å være systemisk i sin utforming. Ut fra det skulle dette skulle man tro at modellen er interessant for familierapeuter, men dette gjenspeiler seg ikke i familierapilitteratur publisert i Norge.

Temperamentsforskning - barnet som individ:

Temperament anses å være relativt sterkt forankret i arvelige egenskaper og man kan kanskje tro at de er relativt stabile. Allikevel er det viktig å være oppmerksom på at de erfaringer barnet gjør med sine egenskaper i samhandling med andre får stor betydning for forståelsen og verdsettelsen av de aktuelle egenskaper. (Smith og Ulvund 1999)

Temperamentsforskning springer ut av interessen for individuelle forskjeller og den økende erkjennelsen av barn som aktive bidragsyttere i den sammenheng de inngår i. De fleste oversiktsartikler konkluderer med at temperament i seg selv ikke er en risikofaktor for tilpasningsvansker, men kombinasjonen av andre forhold knyttet til miljø og biologi kan ha innvirkning. Det betyr slik jeg forstår det, hvordan det enkelte individet passer sammen med sine omgivelser. Et barn med et temperament preget av kort reaksjonstid kan få det vanskelig i en sammenheng hvor dette oppleves og fortolkes som en negativ egenskap. Det er altså av vesentlig betydning hvordan atferden blir forstått. Mæhle henviser til Michael Rutter (Mæhle, 2000) som sier at det er den sosiale meningen barnets atferd blir tillagt som er avgjørende, ikke atferden i seg selv. Det betyr igjen at forståelsen og fortolkningen av det enkelte barnet er svært viktig for dets selvforståelse. Ut fra det kan man vel si at det ikke finnes et temperament som kan karakteriseres som patologisk, men eventuelle vansker knyttet til dette vil ha sammenheng med hvordan den eller de aktuelle egenskaper forstås og verdsettes.

Tilknytningsteorier:

Tilknytningsteori, utviklet av John Bowlby tar til orde for at mennesker har et universelt behov for å inngå i nære følelsesmessige forbindelser. (Fonagy, P. 1999) John Bowlby var den første som brukte begrepet tilknytning som en beskrivelse av barnets følelsesmessige binding til sine omsorgspersoner. Tilknytning anses å være av stor betydning for at barn skal utvikle seg normalt. (Bowlby 1969)

Tilknytningsteori representerer en måte å forstå menneskelige relasjoner på som er basert på evolusjonsteoretiske argumenter, eller med andre med det å sikre overlevelse.

Tilknytningsatferd måles i reaksjonsmønstre og avstand ved spesifikke situasjoner som separasjon og gjenforening eller sykdom. Ut fra reaksjonsmønstrene til barna deles de ulike tilknytningsmønstrene inn i trygg, utrygg og ambivalent tilknytning. Disse begrepene er beskrevet av Bowlby (1988 i Dallos 2006). Bowlby beskrev tilknytning som et interaktivt system med målsetting om å ivareta trygghet og sikkerhet. Når barnet opplever seg som relativt trygt og ikke truet av ytre farer kan det utforske verden rundt seg for så å vende tilbake igjen når utforskningen er utført eller barnet opplever seg truet eller utrygt. (Dallos, R. 2006)

Det beste holdepunkt for tilknytning er omsorgspersonenes følsomhet overfor barnet, og i hvilken grad de voksnes responser er tilpasset barnets atferd. (Mæhle 2000) Evnen til å oppfatte og fortolke signaler og kommunikasjon som ligger i barnets atferd beskrives som responsivitet. Foreldres responsivitet og sensitivitet henger igjen sammen med hvordan foreldre oppfatter og forstår barnet, deres fortolkning. Det betyr igjen at omsorgspersonenes evne og kapasitet til å forholde seg sensitivt er av sentral betydning for hvordan et barns behov for støtte blir møtt.

Forskning innen tilknytningsteorier har også vist at foreldreatferd ofte overføres fra en generasjon til neste (Dallos 2006). Eksempel på dette kan være ulike former for mishandling som viser seg gjentas i generasjoner. Et viktig anliggende her er ikke i seg selv at den voksne har blitt utsatt for mishandling, men hvordan den voksen i ettertid forstår den aktuelle relasjonen dette har foregått innenfor. Ut fra dette kan man anta at det kan være et viktig familierapeutisk anliggende å interessere seg for hva slags tilknytningshistorie foreldre har. Det kan gi muligheter for å forhindre eller minske muligheten for en gjentakelse av mønstre hvor mishandling inngår som en del. På den måten kan det være viktig å ha foreldres

narrativer som et av flere områder det kan arbeides med i en familierapeutisk sammenheng hvor barn inngår.

2.6.2 Utviklingspsykologi i utdanningsinstitusjoner:

Denne oppgaven har ikke som formål å gi en fullstendig oversikt over hvordan temaet utviklingspsykologi dekkes i de ulike yrkesutdannelse som er representert i denne undersøkelsen. Informantene er lege, psykologer, sosionom, sykepleier og barnevernpedagog. Temaet er representert i alle disse utdannelsene, men sannsynligvis på ulike måter og omfang. De representerte utdannelse som er forskjellige med tanke på målsetting og varighet. Det er for eksempel grunn til å anta at psykologstudiet inneholder vesentlig mer undervisning om dette temaet enn de tre treårige utdannelsene som er representert i utvalget.

2.7 Familierapi og utviklingspsykologi.

Det er flere norske og engelskspråklige klinikere og forskere som har vært og er opptatt av at utviklingspsykologi utgjør et potensiale for familierapeuter. Det skal her forsøkes å gjøre rede for noen av dem.

2.7.1 Om å innlede et forhold til utviklingspsykologi

Peter Stratton (1988) argumenterer for betydningen for familierapeuter å inneha utviklingspsykologisk kunnskap. Han begrunner dette med at det er et behov for elementær kunnskap om barn når man skal arbeide med barn.

Videre refererer han til diskusjonen rundt barns deltakelse i familierapeutiske samtaler. Det er en erfaring at barn kan bli ignorert i samtaler, eller utelatt helt. Stratton argumenterer for at jo mer terapeuten vet om barn jo mer komfortabel vil vedkommende være med å ha barn tilstede, samt involvere dem i samtaler.

Det tredje argumentet han trekker fram er at utviklingspsykologi inneholder temaer som familierapeuter ofte møter. Eksempler på dette er lek, identitetsutvikling, utvikling av relasjoner og moralsk resonnering. Kunnskap om dette kan være til nytte for terapeuten for å forstå mer av hvilken funksjon barnets atferd har i familien.

Strattons fjerde argument er at systemperspektivet tilbyr familierapeuter en struktur, men at utviklingspsykologisk kunnskap er nødvendig for å utvide deres tenkning. Her støtter han seg

til P. Minuchin (Minuchin P. 1985 i Stratton 1988) Han sier også i denne sammenheng at familierapeuter bør rette oppmerksomheten mot nyere utviklingspsykologisk kunnskap og ikke la tradisjonell psykodynamisk teori være den viktigste kunnskapskilden.

I artikkelen gjennomgår han forskning innenfor utviklingspsykologien som han argumenter for kan være nyttig for familierapeuter å sette seg inn i. Stratton omtaler i denne sammenheng barns lek, identitetsutvikling, kognitiv utvikling, språkutvikling, tilknytningsteorier, biologisk forskning og læring.

Stratton fremhever at nyere forskning på området ser på barnet som en aktør som påvirker sine omgivelser i stedet for å være en passiv mottaker av påvirkning. Han ser på dette som et mer systemisk syn på utvikling og læring.

Stratton konkluderer med at der familierapeuter er opptatt av mønstre for sirkulær påvirkning innen familier, mellom familier og andre systemer er utviklingspsykologi opptatt av spiraler og hvordan primitive former for atferd utvikler seg til å bli komplekse gjensidig avhengige mønstre. Den sirkulære samhandlingen vi ser i behandling er i realiteten en punkturing av en prosess som har en lang historie. Ved å vite mer om barns egenskaper og ressurser er vi i bedre stand til å bedømme hvilke utviklingsmuligheter som er innen rekkevidde. Familierapeuter har således en basis både for å forstå den nåværende atferdens opphav og hvilke løsninger som er tilgjengelige for fremtiden.

Stratton oppfordrer familierapifeltet til å innlede et forhold til utviklingspsykologi.

(Stratton, P. 1988)

2.7.2 Stern, selvpsykologi og familierapi.

I en artikkel Fokus på Familien fra 1994 skriver Røed Hansen, Johnsen og Sundet om Daniel Stern og familierapi. I denne artikkelen gjøres det rede for Sterns selvutviklingsmodell som springer ut fra hans virksomhet som spedbarnsforsker og psykoanalytiker. Hans selvutviklingsmodell beskriver 5 utviklingsstadier, eller 5 ulike selvopplevelser knyttet til barnets utvikling. Artikkelen beskriver disse stadiene og de benevnes her kort som *Det gryende selv*, *kjerneselve*, *det subjektive selv*, *det verbale selv* og *det narrative selv*. Til hvert selvområde høres det også til et relasjonsområde.

Det poengteres at modellen er en interaksjonsmodell på den måten at utvikling av relasjoner og utvikling av selvet er to sider av samme sak. De 5 selvopplevelsesorådene dannet i de første leveår vil fortsette å fungere kontinuerlig og samtidig. I følge Stern er tidlige relasjoner viktige i den grad de har betydning her og nå. Forfatterne formidler at Sterns teorier forteller noe om forutsetningene for hvordan den subjektive opplevde virkelighet kan formidles og deles ved at selvet utvikles. Sterns teorier (1991) fremhever betydningen av følelsesmessig innntoning til barnet fra omsorgspersonenes side for å bidra til godt samspill. Stern beskriver dette som affektinntoning, og som en sentral faktor i et barns utvikling.

Artikkelen beskriver videre en måte å arbeide familieterapeutisk på hvor Sterns teorier tas i bruk. Sirkulær spørring i familieterapi mulighet til å få kjennskap til hverandres virkelighet. Det terapeutiske mål blir å knytte den enkelte persons historie sammen slik at de som deltar i familieterapien kan oppleve og erfare at de påvirker hverandres liv. Det er en måte å arbeide på som tydeliggjør de ulike personenes historier og selv og hvordan disse påvirker hverandre. (Røed Hansen, B., Johnsen A. Sundet, R. 1994)

Denne artikkelen ble noen år senere fulgt opp med boken ”Samspill og selvopplevelse – nye veier i relasjonsorienterte terapier.” (Johnsen, Sundet, Wie Thorsteinson 2000) Forfatterne skriver blant annet at de ønsket å skape en dialog mellom nyere utviklingspsykologi og systemisk familieterapi.

I boken beskrives hvordan den ønskede dialogen kan omsettes i praksis. Det gis eksempler på blant annet hvordan begrepene selvopplevelse og samspill kan brukes i arbeidet med ungdom, og hvordan Sterns teorier kan være nyttige i arbeid med spiseforstyrrelser. Det blir også beskrevet hvordan narrativ tilnærming kan kombineres med disse teoriene. Boken er ellers rik på refleksjoner over teoretiske perspektiver på temaet utviklingspsykologi og familieterapi.

2.7.3 Utviklingspsykologisk kunnskap og familieterapeutisk praksis

Det er tidligere referert en del til Magne Mæhles artikler og hans doktoravhandling (Mæhle 2000, 2001, 2003), men jeg vil her redegjøre nærmere for hans arbeid.

I Magne Mæhles doktoravhandling ”Re-inventing the child in family therapy” beskriver forfatteren blant annet familieterapifeltet og feltets forhold til utviklingspsykologi. Det trekkes frem at det er grunn til å tro at familieterapi som metode i liten grad benyttes i arbeidet med barn som har psykiske vansker. Det er ingen nyere måling av dette, men tall fra 1994 viser at

familieterapi utgjorde kun 12 % av tiltakene i barne – og ungdomspsykiatrien, mens individuelle tiltak utgjorde 36%. Samtidig er det ganske bred enighet om at familierelasjoner er svært viktig faktor når det gjelder behandlingsresultat og prognose for de fleste banepsykiatriske tilstander. Dette pekes det på i Mæhles doktoravhandling, og han referer til blant M. Rutter i hans artikkel fra 1997; ”Clinical Implications of Attachment Concepts: Retrospekt and Prospekt.” Man skulle tro at dette skulle tilsi at familieterapi som metode var svært viktig og anvendelig i arbeidet med barn og unge med psykiske vansker og deres familier. Mæhle diskuterer dette noe, og fremholder blant annet frem at familieterapi har vært opptatt av systemer og mindre opptatt av individet. I tillegg har feltet hatt en dreining i retning av at kunnskap basert på forskning i en naturvitenskapelig tradisjon har blitt avvist. Forskning basert på individorienterte studier og ikke på systemer har blitt ikke blitt sett på som viktig i utvikling av metode innenfor familieterapi. Familieterapifeltet har på mange måter vært mer opptatt av utvikling av metoder for å fremme forandringer uten å ha fokus på hva slags endringer som er ønskelige hevder Mæhle. Familieterapifeltets manglende fokus på faglig aktivitet utenfor sitt eget felt kan ha ført til at familieterapi har blitt opplevd som lite anvendbar fordi den ikke kan begrunnes ut fra kunnskap om barns utvikling og utviklingsprosesser.

Med dette som bakgrunn argumenterer Mæhle for relevansen av utviklingspsykologisk kunnskap, eller barnespesifikk kunnskap for familieterapifeltet. Hans argumentasjon går langs to linjer; Utviklingspsykologisk kunnskap kan gi noen overordnede retningslinjer for terapeutisk fokus, og som kilde til spørsmål for terapeutisk utforskning.

Til det første punktet fremhever Mæhle de tre områdene tidlig samspill, barnet som individ (temperamentsforskning) og tilknytningsteori som overordnet terapeutisk fokus. Det andre argumenterer han for, og gir eksempler på er hvordan den utviklingspsykologiske kunnskapen kan være utgangspunkt for spørsmålene som stilles i terapi. Mæhle beskriver familieterapeutisk praksis som en arbeidsmåte sterkt preget av det å stille spørsmål.

Mæhle trekker fram arbeidet til Karl Tomm (Tomm K. 1987) hvor ulike spørsmålskategorier beskrives. Spørsmål med innebygde alternative forslag til forståelse og handling er et eksempel på dette.

Videre beskriver han spørsmål knyttet til unntak (de Shazer S. 1988) og unike resultat (White 1995). Et eksempel på er: ” Hender det at sønnen din sitter lenger på fanget ditt en 2 minutter?”

Han beskriver også sirkulære spørsmål (Selvini – Palazolli et al. 1980) som blant annet kan benyttes til å hjelpe familien til å oppleve sirkulariteten i familien, det vil si hvordan de ulike medlemmene i familien påvirker hverandre. Mæhle gir en utførlig beskrivelse av dette hvor han tar for seg hvordan ulike spørsmålskategorier kan benyttes i forbindelse med de tre utviklingspsykologiske temaene barnet som aktør, tilknytningsteori, og temperament og personlighet. Mæhle kaller dette kunnskapsbaserte spørsmål. (Mæhle 2001)

Fra Mæhles forskningsarbeid vil jeg gjerne gå over til psykolog Astrid Johnsens argumentasjon for hvordan nye hjerneforskning kan være nyttig for familierapeuter å kjenne til.

2.7.4 Nyere hjerneforskning og familierapi

Psykolog Astri Johnsen (Johnsen 2005) peker på at familierapeuter og utviklingspsykologer har en felles tro på foreldres betydning for barns utvikling. (Johnsen, A. 2000) Hun peker også på at nyere forskning på barns utvikling har bidratt til et nytt syn på barns kompetanse og aktive bidrag i relasjonen så vel som et nytt syn på utvikling. Forskning innen adferdsgenetikk har også gitt en ny forståelse av hvordan oppvekstmiljøer forstås. Johnsen argumenterer for at familierapeuter trenger mer kunnskap om både om hvordan livet utenfor familien påvirker barns utvikling, og kunnskap om hvordan arv og miljø interagerer. Hun tar til orde for å integrere nyere forskning innen utviklingspsykologi og nevrobiologi i familierapi med barn og unge.

2.7.5 Den utviklingsstøttende dialog.

I artikkelen ”Barnet som familierapeutisk bruker” (Øvreeide, 2001) skriver forfatteren blant annet om triangulerte samtaler. Det er familierapeutiske samtaler hvor det blir lagt til rette for at barn og foreldre kan lytte til hverandres fortellinger. Det beskrives en måte å arbeide på hvor terapeutene går veien om omsorgspersonene for å oppnå barns kontakt og tillit. Sentralt i denne måten å arbeide på er at terapeuten regnes for en høyst midlertidig deltaker i barnets omsorgssystem. Det er derfor svært viktig å ta høyde for dette i kontakten med det enkelte barn og dets familie slik at man ikke overtar for foreldre. Terapeutens primære oppgave er å synliggjøre barnets behov for utviklingsstøtte og bistå foreldre til å gi denne støtten.

Terapeuten vil snakke respektfullt med begge parter og bekrefte begges opplevelser og historier. Dette kan bidra til å åpne opp for nysgjerrighet og ny interesse for den andre. Når man snakker med barnet er hensikten da å utløse tilpasset støtte, og når det snakkes med

foreldre er hensikten først og fremst å skape sammenheng for barnet. Øvreeide bruker aktivt begreper hentet fra blant annet Stern (Stern 1985) og Trevarthen (Trevarthen 1993 i Mæhle 2003). Sentrale begreper er *dialog*, som forstås som den grunnleggende prosessen i menneskelig samspill hvor vi erfarer oss selv sammen med andre. Videre brukes begrepet intersubjektivitet hentet fra Stern.

2.7.6 Tilknytningsteori

Et av familierapifeltets mest innflytelsesrike tidsskrift er Family Process. Dette tidsskriftet har sitt utspring i Akcermaninstituttet, og regnes for kanskje det mest betydningsfulle innen familierapifeltet. Dette tidsskriftet viet hele sitt nummer 3 i 2002 til temaet familierapi og tilknytningsteori. Artikkene omhandler ulike sider temaer knyttet til familierapi og tilknytningsteori. I redaktørens forord sies det blant annet at flere fremstående familierapeuter som Lyman C Wynne og Patricia Minuchin har vært talspersoner for en integrering av tilknytningsteori og familiesystemteori. Til tross for deres og andres bidrag på dette området har familierapifeltet for det meste ignorert tilknytningsteori i sin teori- og praksisutvikling. Redaktøren sier at forbindelsen mellom de to områdene har vært liten til tross for at tilknytningsteori er en systemisk teori. Tidsskriftet inneholder et titalls artikler som beskriver forskjellige måter tilknytningsteori brukes i en familierapeutisk sammenheng.

2.7.7 Integrering av tilknytningsteori og systemisk, narrativ terapi.

En kliniker og forsker som er opptatt av dette er den engelske psykologen Rudi Dallos. Han har bidratt i flere bøker og artikler om familierapeutiske temaer. Han har blant utviklet en terapeutisk modell som integrerer tilknytningsteorier og systemisk narrativ terapi.

Dallos (2006) forsøker å gi et bilde av sentrale forbindelser mellom narrative og systemisk terapi og tilknytningsteorier. Han beskriver en modell hvor disse tre perspektivene integreres. Han har gitt denne modellen navnet ANT, attachment narrative therapy. Han referer til sentrale tilknytningsteoretiske forskere som Bowlby (1969) og Crittenden (1997 i Dallos 2006).

Dallos stiller spørsmålet om hvordan tidlige følelsesmessige opplevelser i familien former våre historier om oss selv og våre familier. Og videre hvordan tilknytningsmønstre påvirker våre narrative muligheter, som evnen til å reflektere og integrere våre erfaringer. ANT er

ingen modell som foreskriver en fast fremgangsmåte, men en måte å bruke aspekter ved narrativ terapi og tilknytningsteori i systemisk arbeid.

Dallos (2006) beskriver hvordan utforskning av tilknytningshistorier kan foregå med hjelp av genogram. Han forslår en lang rekke spørsmål som belyser tilknytningsteoretiske temaer som følelsesmessig atmosfære i familien, foreldres egen tilknytningshistorie og spørsmål som belyser hvordan foreldres forhold til sine foreldre påvirker dem her og nå. Dallos (2006) omtaler også hvordan reflekterende team (Andersen 1987) og strukturerte reflekterende samtaler kan brukes i arbeidet med temaet tilknytning. Denne måten å bruke reflekterende team på skiller seg fra den måten Tom Andersen beskriver (1987) ved at det i tillegg til strukturen fokuseres spesielt på temaer som har forbindelse med tilknytning. Dette kan være samtaler om tidligere tilknytningsprosesser, mønstre som følger generasjoner, tilknytningsvansker og hvordan tilknytningsmønstre kan utvikles og endres.

2.7.8 Psykodynamisk og atferdsterapeutisk teori

Ellen Wachtel er en kliniker og forfatter av familieterapeutisk litteratur som har engasjert seg spesielt i barnets posisjon og rolle i familieterapi. Hun (Wachtel 1994) beskriver en integrert modell hvor kunnskap hentet fra flere områder brukes. I sin bok argumenterer hun for å benytte kunnskap om barn for å gjøre terapeuter bedre i stand til å forstå barns vansker, og hvordan barn best mulig kan engasjeres i samtaler.

Wachtel tar i bruk psykodynamiske begreper som forsvarmekanismer og ubevisste konflikter. Hun argumenter for en kombinasjon av individuelle og interpersonelle perspektiv ved at det fokuseres på vansker med røtter i fortid og som vedlikeholdes av interaksjoner her og nå. Det terapeutiske arbeidet foregår på flere nivå samtidig og kan bli sett på som en tilnærming som tar sikte på å blokkere den symptomatiske atferden, bevisstgjøre de ubevisste konflikter som gjorde symptomet nødvendig og de systemiske temaer som omgir barnet undersøkes og arbeides med. (Wachtel, E.F. 1994)

I en senere artikkel (Wachtel, E.F. 2001) settes søkelyset mot barnets kognitive utvikling. Hun refererer til Susan Harters forskningsbaserte bok *"The Construction of the Self" (1999)* som hevder at selvet er en kognitiv konstruksjon og at barnets opplevelse av sitt selv vil være påvirket av hvor det er i sin kognitive utvikling. Wachtel argumenter for at terapeuter i sitt arbeid med barn og deres foreldre må ta høyde for at selvet er i utvikling og at barnet er på vei

mot noe. I dette arbeidet hvor barnets tanker om seg selv vies stor oppmerksomhet tas det høyde for hvor det er i sin kognitive utvikling.

2.7.9 Utviklingspsykologi og kulturpsykologi.

Kulturpsykologi er et felt innen psykologi som bringer forståelsen av psykologiske prosesser inn i den kulturelle ramme disse foregår i. Sett i forhold til for eksempel dialogen mellom voksne og barn får denne en retning som ikke er vilkårlig, men kulturelt forankret. Det betyr at det ikke er tilfeldig hva dialogene dreier seg om, og på hvilken måte de utformes. En utviklingspsykologisk forståelse av barn bør forholde seg til både biologiske forutsetninger, samspill og den kulturelle konteksten det hele befinner seg i. (Jensen, T. 1999) I denne artikkelen redegjør forfatteren for flere utviklingspsykologiske forskere og klinikere som Fonagy, Stern, Haavind, Vygotsky og Øvreeide. Hun oppsummerer deres arbeid ved å sette opp følgende fellestrekk: *”Et gjennomgående trekk er foreldrenes betydning når det gjelder å skape forståelse og sammenheng(reisverk, scaffolding, skript, rammer, osv) som barnas opplevelser inngår i. Her er foreldrenes evne til inntoning sentral – viktig for barnets konstruksjon av seg selv og forståelsen av andre. Gjensidig prosess ved at barnet også påvirker sine omgivelser.”*

2.8 Betydning av kunnskap om teorier og metode

Denne undersøkelsen retter seg mot hvordan familieterapeuter som arbeider med barn og deres foreldre forholder seg til utviklingspsykologisk kunnskap. Jeg har ovenfor formidlet noen sentrale deler av det utviklingspsykologiske feltet. Utviklingspsykologi er et stort fagfelt og denne oppgavens rammer gjør at det ikke er mulig å få med så mye at det yter feltet rettferdighet. Jeg har tatt med det jeg mener fanger opp vesentlige trekk i utviklingspsykologi og som er viktig for å belyse problemstillingen. Den samme målsettingen har jeg hatt når jeg har presentert teori knyttet til familieterapi som aktivt gjør bruk av utviklingspsykologi i forståelse av samspill, og som utgangspunkt for terapeutisk arbeid. Det vil helt sikkert være andres arbeid som også ville vært relevant i denne sammenhengen. Jeg har forsøkt å gi eksempler fra dette feltet som kan belyse det informantene gjør rede for i intervjuene.

Denne undersøkelsen retter seg mot hva slags forhold familieterapeuter har til et teoretisk område og hvordan de eventuelt omsetter dette i praksis. Fra terapiforskning kjenner vi til at teori og metode er et av flere områder som har betydning for det terapeutiske arbeidet. Undersøkelser som er gjort av forskning av hvilke faktorer som er virksomme i terapi viser at

modeller og teknikker utgjør 15% (Bergin, Lambert 2004). Faktorer som er utenfor det terapeutiske prosessen utgjør 40%, håp og forventninger 15%, mens relasjonen mellom terapeut og klient utgjør 30%. Teori defineres inn i teknikker og modeller som i følge Lambert og Bergin utgjør 15%. Denne undersøkelsen retter seg mot hvordan terapeuter forholder seg til et teoretisk område. Jeg synes derfor det er viktig å minne om at dette representerer en mindre del av det totale bildet, og at andre faktorer som er nevnt ovenfor utgjør en betydelig større del.

3. Metode

I de foregående to kapitler av oppgaven har jeg redegjort for henholdsvis undersøkelsens tema og problemstilling. Deretter har jeg redegjort for relevant teori knyttet til problemstillingen.

Denne delen av oppgaven dreier seg om hvilke metoder jeg har benyttet i undersøkelsen. Hva man ønsker og undersøke vil få konsekvenser for metodene man velger å bruke. Det vil få konsekvenser for hvordan man foretar selve undersøkelsen, og hvordan man velger å analysere det materialet undersøkelsen frembringer. Ønsker å undersøke nordmenns reisevaner kan det være aktuelt med en større spørreundersøkelse. Ønsker man å vite mer om hvordan pasienter i psykisk helsevern opplever behandlingen de mottar kan man få mer informasjon med intervjuundersøkelser.

I denne undersøkelsen ønsker jeg å få vite mer om hvordan familierapeuters forholder seg til et teoretisk tema, og hvordan de eventuelt bruker denne i praksis. Jeg er ute etter beskrivelser av praksis. Slik informasjon lar seg best fange opp i samtaler og eventuelt ved å studere videooptak av terapeuter i arbeid. Jeg har valgt å gjøre en intervjuundersøkelse, og vil i den første delen av kapitlet redegjøre for de teoretiske perspektiver på metodevalget. Deretter vil jeg redegjøre for det konkrete opplegget som er fulgt, og hvordan analysen av materialet har foregått. Ethiske perspektiver, samt refleksjoner om holdbarhet vil jeg også skrive om.

3.1 Teoretiske perspektiv på valg av metode

Vitenskapsteoretisk forankring og posisjon samt den reiste problemstillingen har betydning for hva jeg søker informasjon om. Slike forankringer er bestemmende for valg av informanter og hva slags data som samles inn, og for den forståelsen jeg utvikler. Forståelsen av den informasjonen eller de data som kommer fram gjennom undersøkelsen utvikles gjennom hele prosessen, og må sees i sammenheng med den forståelse jeg bringer med meg inn i undersøkelsen eller prosjektet. Dette har jeg redegjort for også i innledningen av oppgaven.

Det er viktig å ha med i forståelsen av det materiale som fremkommer mine egne refleksjoner, tanker og vurderinger rundt det aktuelle temaet. Jeg har valgt det aktuelle tema fordi jeg er interessert i det og dette vil påvirke både prosessen og da data som samles inn.

I mitt arbeid som familierapeut benytter jeg metoder som henter inspirasjon, og har sin forankring i sosialkonstruksjonisme, konstruktivismen og hermeneutikk. Disse begrepene forbindes gjerne med postmodernismen. Det var derfor naturlig for meg å velge et ståsted jeg kjenner fra mitt daglige arbeid og som jeg identifiserer meg med. Disse retningene kjennetegnes blant annet av at de hevder at kunnskap konstrueres av de som deltar i bestemte sosiale sammenhenger, at den er intersubjektiv. Med intersubjektiv menes at kunnskapen utformes i *relasjonen* mellom mennesker. I en forskningssammenheng vil dette bety at forskerens eget ståsted, og forståelse av de temaer som berøres i undersøkelsen vil ha innflytelse på de resultater som fremkommer. Dette har betydning for hvordan forsker og informant sammen konstruerer de data som kommer frem. Forskeren sees ikke på som en nøytral person som stiller med blanke ark foran undersøkelsen. De mellommenneskelige forhold i prosessen reflekteres over slik at det belyses hvordan de kan påvirke undersøkelsens resultater.

En ulempe ved et postmodernistisk ståsted er faren ved at all informasjon som frembringes sees på som kontekstuell betinget og lite overførbart til situasjoner utenfor selve forskningsprosessen. De kontekstuelle sider er viktige å vurdere, og spesielt hvordan relasjonen mellom forsker og informant kan ha påvirket det som fremkommer og ikke minst måten informasjonen fremkommer på.

Dette dilemmaet berører også et viktig punkt for denne undersøkelsens utgangspunkt, nemlig hvilket forhold terapeuter som arbeider innenfor en postmodernistisk forståelsesramme har til kunnskap fremkommet innenfor en forståelsesramme som kan betegnes som naturvitenskapelig.

3.2 Opplegg for undersøkelsen

I undersøkelsen har jeg innhentet informasjon om hvordan familierapeuter som jobber innen barne- og ungdomspsykiatrien forholder seg til utviklingspsykologi. Jeg ønsket å vite mer om hva de tenker om dette kunnskapsfeltet, om det er kunnskap som familierapeuter bruker eller ikke bruker i sin kliniske praksis, og i tilfelle hvordan den brukes.

Thagaard (2003) skriver at intervjuundersøkelser er en særlig velegnet metode til å få informasjon om hvordan informantene opplever og forstår seg selv, sine omgivelser, og i informantens tanker og erfaringer. Jeg valgte derfor å intervju 6 familierapeuter med ulik

grunnutdanning og som alle har samtaler med barn og deres foreldre til stede samtidig som en vesentlig del av sitt arbeid.

Thagaard (2003) beskriver ulike måter å legge opp en intervjuundersøkelse på. Ytterlighetene er representert ved strukturerte og relativt ustrukturerte opplegg. I den første formen er spørsmålene utformet på forhånd ut fra bestemte tema, mens i den andre varianten kan tema være bestemt på forhånd, men ikke alltid. Spørsmålene vil ikke bestemmes på forhånd.

Den mest brukte fremgangsmåten er det delvis strukturerte opplegget, og det er dette jeg har valgt i denne oppgaven. Jeg utarbeidet en intervjuguide hvor jeg tok utgangspunkt i de spørsmål som inngår i problemstillingen. Ut fra disse hovedspørsmålene ble det laget underspørsmål. Disse fungerte som innledning til de temaområdene jeg var interessert i få informasjon om. Temaene var i hovedsak fastlagt på forhånd, men i hvilken rekkefølge de kom opp i intervjuet ble bestemt underveis. På den måten forsøkte jeg å sørge for at det aktuelle tema og deltemaer ble fulgt opp, og samtidig forsøkte jeg å følge informantens egen fortelling. Slik ble intervjuene samtaler mellom meg som intervjuer og informantene. Dette ga meg muligheten til å forfølge temaer som jeg på forhånd ikke hadde tenkt på, men som jeg underveis i intervjuene opplevde som relevante for de spørsmål som inngår i problemstillingen.

Jeg valgte som sagt et delvis strukturert opplegg hvor temaene jeg ønsket belyst inngikk. Jeg la allikevel vekt på at intervjuene skulle være relativt åpne samtaler, men jeg sørget for at de ønskede temaer kom opp. Selv om de samme temaer ble berørt i intervjuene opplevde jeg dem som seks ganske forskjellige samtaler. Dette tyder på at spørsmålene som ble stillet var relativt åpne.

Jeg tok opp intervjuene på kassettbånd og transkriberte dem. Utskriftene av intervjuene danner datagrnnlaget og utgangspunktet for analysen.

I tillegg til intervjuer har jeg søkt informasjon om temaet ved å studere relevant litteratur. Ved å gjennomgå aktuelle artikler og bøker som berører det aktuelle temaet har jeg innhentet informasjon jeg håper vil belyse problemstillingen og være til nytte i drøftingen.

3.2.1 Intervjuene

Rekruttering:

Ut fra undersøkelsens formål var det viktig for meg å sikre informanter som arbeider jevnlig med foreldre og barn sammen. Jeg valgte derfor å søke etter informanter som jobber i barne- og ungdomspsykiatrien, og som har som en av sine hovedarbeidsoppgaver å snakke med barn og foreldre sammen. Jeg søkte derfor etter informanter ved tre ulike familieavdelinger og ved en ved poliklinisk avdeling som har familieterapi som en vesentlig del av sitt tilbud. Det ble altså valgt informanter fra i alt fire enheter innen barne- og ungdomspsykiatrien. Jeg kunne valgt informanter fra andre deler av behandlingsapparatet. Det arbeider familieterapeuter innen barnevern og familievern som også har direkte kontakt med barn og deres foreldre. I tillegg vil også familieterapeuter innen rusvern kunne gi relevant informasjon om temaet. Da kunne jeg fått viktig informasjon om eventuelle likheter og ulikheter mellom fagfeltene.

Jeg valgte imidlertid å samle meg om informanter fra et fagfelt som har som primæroppgave å gi behandling til barn. Jeg vurderte muligheten var størst innen denne gruppen å treffe på informanter som kunne bidra med praksiserfaringer knyttet til temaet i min undersøkelse. Etter min oppfatning vil det gi mest relevant data i forhold til problemstillingen.

Rekrutteringen foregikk ved at jeg tok telefonisk eller elektronisk kontakt med aktuelle informanter og informerte om undersøkelsen. Jeg ba om lov til å sende et informasjonsskriv (vedlegg 1) til dem, for så å komme tilbake til om de ønsket å delta i undersøkelsen. Av de jeg spurte om deltakelse var det ingen som svarte nei.

Utvalget av informanter:

I prosjektbeskrivelsen skrev jeg at jeg ønsket mellom 5 og 8 intervjuer. Jeg har i alt intervjuet 6 informanter. Intervjuene foregikk i en periode over 6 måneder.

Et aspekt ved min undersøkelse var om grunnutdanning har en betydning for temaet jeg skulle undersøke. Jeg valgte derfor å orientere meg om hvilke utdanningsgrupper som var representert på de aktuelle enheter.

I utvalget er følgende utdanningsgrupper representert: To psykologer, en lege, en sykepleier, en barnevernpedagog og en sosionom. Alle seks har videre- eller tilleggsutdanning innen familieterapi. Dette kan sies å være et kategoribasert utvalg (Thagaard 2003), og kan være med på å gi variert informasjon. Det må fremheves at det ikke ble lagt opp til å trekke noen

konklusjoner om allmenn gyldighet basert på kategoriene som utdanningsgruppene representerer. I problemstillingen spør jeg blant annet etter forskjeller mellom de ulike utdanningsgrupper. I den grad jeg måtte finne noen forskjeller, eller tendenser her, kan disse ikke sies å være representative for gruppene. Verdien i forskjellene mener jeg ligger i at disse kan være med på å gi en pekepinn på om det er noen forskjeller som det kan være grunnlag for å reflektere videre over.

Når jeg vurderte aktuelle informanter ønsket jeg at de skulle ha noe erfaring med å arbeide med barn og foreldre sammen. Dette ville øke sannsynligheten for at informantene kunne gi flere praktiske eksempler fra sitt arbeid. Etter noen års arbeidserfaring er sannsynligheten større for at man har et mer integrert forhold til teori enn tidlig i arbeidskarrieren. Dette vurderte jeg som viktig siden jeg etterspør familieterapeuters forhold til et spesifisert teoretisk område. Alle informantene har etter grunnutdanning vært i jobb mer enn 10 år, og alle informantene har jobbet 5 år eller mer som familieterapeuter. Man kan si at jeg har valgt informanter som jeg går ut fra representerer kvalifikasjoner og erfaringer som er viktige i forhold til problemstillingen. (Thagaard, 2003) Min oppfatning av informantene er at de i kraft av sine utdannelser og lange arbeidserfaring er svært rike på informasjon relevant for problemstillingen.

Det er fire kvinner og to menn representert i utvalget. Kjønn er forøvrig ikke noe eksplisitt tema i min undersøkelse, men jeg vurderte det allikevel som viktig at begge var representert og i et forhold som kunne gjenspeile fagfeltet. Men kjønn som faktor vil ikke være et tema i analysen, og ikke være gjenstand for drøfting.

Informantene er i aldersgruppen 40 til 54 år og representerer på den måten et slags sentrum hva alder og erfaring angår. I en større undersøkelse med flere informanter kunne det vært et poeng å ha en større spredning også hva alder angår.

Familieterapeuter som arbeider med barn og foreldre sammen er ikke en ensartet gruppe. De representerer som nevnt ulike grunnutdanninger, videreutdanninger og erfaringsbakgrunn. I denne undersøkelsen har jeg sett det som ønskelig å snakke med familieterapeuter som har ofte kontakt med barn og foreldre sammen. Denne gruppen utgjør et spesielt utvalg av gruppen familieterapeuter. En mer tilfeldig utvelgelse av familieterapeuter ville med stor sannsynlighet ha innebåret at familieterapeuter med lite eller ingen kontakt med barn og

foreldre sammen hadde blitt intervjuet. Det har derfor vært viktig med bakgrunn i problemstillingen i undersøkelsen å gjøre et spesielt utvalg. (Thagaard, T. 2003)

I kvalitative undersøkelser er det vanlig å vurdere størrelsen i forhold til et metningspunkt. Med metningspunkt menes når flere informanter ikke kan gi ytterligere forståelse av de fenomener som skal studeres. (Thagaard, T.2003. Kvale (1997) skriver at antallet informanter ofte er for lite eller stort. Er det for lite er det vanskelig å trekke konklusjoner av eventuelle forskjeller mellom grupper, og er den for stor kan datamengden som skal analyseres bli u håndterlig. Mitt utvalg på seks informanter er lite, og er langt fra et metningspunkt for informasjon. Det er mer aktuelt å vurdere om seks informanter er nok til å belyse problemstillingen tilstrekkelig. Dette vil bli tatt opp senere i oppgaven i forbindelse med presentasjon av resultater og i diskusjonen.

I problemstillingen spørres det etter hvordan familieterapeuter forholder seg til utviklingspsykologisk kunnskap. Som gjennomgåelsen av intervjuene senere vil vise uttaler fem av informantene seg positivt om nytten av slik kunnskap i sitt arbeid, mens en er heller negativ. Jeg ser at et eller flere intervjuer av informanter med et kritisk eller negativt syn på bruk av utviklingspsykologi ville gitt mulighet for en bredere drøfting av de ulike ståstedene. Dette vil jeg komme tilbake til senere i drøftingsdelen av oppgaven.

Intervjuguide:

Det ble utarbeidet en intervjuguide med utgangspunkt i problemstillingene. (vedlegg 2) Spørsmålene i guiden hadde et relativt strukturert preg og tok sikte på å utdype forskningsspørsmålene. Problemstillingen inneholder tre forskningsspørsmål, og ut fra disse ble det utarbeidet fra to til fem spørsmål som utgjorde intervjuguiden. Guiden var ment som et hjelpemiddel for intervjuer til å holde fokus på de temaer som undersøkelsen tar sikte på å innhente informasjon om. Det var ikke tenkt at spørsmålene skulle følges slavisk hva rekkefølge og konkret ordlyd angår, men ha som formål å sikre at forskningsspørsmålene ble innholdsmessig ivaretatt i intervjuene.

I tillegg til de spørsmålene som omfattes av intervjuguiden ble det også spurt om informantens videre- eller etterutdanning i familieterapi. Det ble også spurt om hvordan informantene opplevde at temaet utviklingspsykologi ble behandlet i henholdsvis grunnutdanning og videre- etterutdanning.

Hvordan intervjuene foregikk:

Jeg la opp til å foreta intervjuene på de respektive informantenes arbeidsplasser. Jeg vurderte 60 minutter som en passende tidsramme. Jeg ønsket å legge opp til mest mulig åpne samtaler mellom informant og meg med spørsmålene i intervjuguiden som en påminnelse om temaene vil skulle snakke om.

Informantene ble spurt om samtalen kunne bli tatt opp på lydbånd og alle svarte ja til dette. Det ble valgt å gjøre lydbåndopptak for å sikre at mest mulig informasjon fra samtalen ble fanget opp. Ved å gjøre opptak kunne jeg konsentrere meg mest mulig om informanten og samtalen i seg selv. Uten lydopptak måtte jeg nødvendigvis ha notert ned det informanten sa, men da det ikke hadde vært mulig å få med seg alt ville jeg måtte ha gjort et utvalg. Når man tar et valg på hva man skal notere ned, og hva man ikke skal notere, gjør man umiddelbart en analyse som får følger for det videre arbeidet med materialet.

3.2.2 Rollen som intervjuer:

I alle undersøkelser vil relasjonen mellom forsker og informant være en faktor. I kvalitative undersøkelser hvor undersøkelsens opplegg medfører direkte kontakt mellom informant og forsker spiller relasjonen en vesentlig faktor. Den mellommenneskelige prosessen i en intervjusituasjon vil prege de data som fremkommer. (Thagaard, T. 2003)

Som familieterapeut gjennom flere år har jeg mye erfaring med å stille folk spørsmål og lytte etter deres svar. Jeg synes at jeg i intervjusituasjonen kunne bruke mye av min erfaring fra min arbeidskarriere. Jeg forsøkte å legge vekt på å legge til rette for en avslappet stemning, men samtidig være tydelig på de formelle rammen for intervjuet. Et viktig poeng for meg når jeg snakker med folk i profesjonell sammenheng er å ha en holdning preget av at jeg faktisk spør fordi jeg ønsker å få innsikt i, og høre folk tenker om det temaet jeg spør om. Dette er holdning og ikke en intervjuteknikk. Det går ut på å spørre fordi man ikke vet, og ikke for å få bekreftet noe man vet fra før eller et svar man ønsker å få. I denne undersøkelsen var det en tilleggsutfordring å være reelt spørrende fordi spørsmålene kretset rundt et avgrenset tema. Men jeg mener det var et viktig poeng nettopp på grunn av dette å tilstrebe en reell spørrende holdning, og et "åpent sinn." (Thagaard, T. 2003) Thagaard begrunner dette med at det er viktig at egne verdier ikke preger intervjusituasjonen fordi informanten da kan påvirkes til å

svare ut fra disse verdiene og ikke egne. Intervjuer eller forsker kan stå i fare for å påvirke informanten til å gi svar som man vil ha, eller som stemmer med egen virkelighetsoppfatning.

Forskningsintervju og terapeutisk samtale

I denne sammenheng er det også naturlig å henvise til den danske forskeren Jette Fog som er opptatt av forholdet mellom forskningsintervjuet og den terapeutiske samtalen (Fog 2004). Det er flere felles trekk ved de to typer samtale. I begge typer samtale vil kontaktetablering, fortrolighet, og det å skape en atmosfære som virker åpnende være viktige faktorer. Samtale og samvær er ved begge tilfelle de metodiske redskap. Den avgjørende forskjell dreier seg om formålet. De skiller seg vesentlig fra hverandre ved sine formål. I den terapeutiske samtalen oppsøker den hjelpetrengende en terapeut som stiller sin tid og kompetanse til rådighet. Samtalen og samværet er et mål i seg selv ved den terapeutiske samtalen. I forskningsintervjuet er det et middel som intervjueren bruker for å oppnå noe, nemlig å få belyst sin problemstilling på best mulig måte. I en terapeutisk samtale ville mitt hovedanliggende som terapeut hele tiden være å sjekke ut i forhold til den hjelpesøkende om det vi snakker om, og måten vi gjør det på er til hjelp. I forskningsintervjuet vil jeg som intervjuer ha for øye om den informasjonen jeg får er viktig i forhold til problemstillingen. Slike forhold er med på å prege hvordan samtalen utvikles, og viktig for intervjuer å reflektere over. Jeg vil mene at jo mer sensitiv informasjon for informanten man ber om, jo større er grunn til å være varsom. Sensitiv forhold for informanten vil kreve stor grad av fortrolighet og et åpent og aksepterende samtaleklima med dertil større ansvar for intervjuer å ivareta informantens krav på beskyttelse.

I min undersøkelse ble det ikke spurt om forhold som i utgangspunktet var sensitive for informanten. Jeg mener allikevel det er viktig at intervjuer er klar på at intervjuet og informanten hjelper intervjueren i sitt prosjekt, og ikke omvendt.

Å intervju kolleger

Det ligger i sakens natur at jeg har en spesiell interesse for dette saksfeltet. Samtidig inngår dette spesielle temaet i et større saksfelt som omhandler familieterapi med barn og voksne sammen. Dette er også min arbeidshverdag, og således intervjuet jeg fagfolk som har en arbeidshverdag ganske lik min egen.

Thagaard (2003) skriver om å gjøre studier i egen kultur, og at slike situasjoner kan det være lettere for forskeren å oppnå en forståelse av informantens situasjon. Dette utgjør også en utfordring fordi man kan ta sider ved det man undersøker for gitt. Her referer Thagaard (2003) til Cato Wadel som i boken *Feltarbeid i egne kultur(1991)*, blant annet hevder at det er utfordringer knyttet til sider ved kulturen som informanten så vel som forskeren tar for gitt. For en som undersøker forhold innen sitt eget felt er det poeng å oppnå et perspektiv hvor man kan se med andre øyne enn det man vanligvis gjør. Jeg vil forsøke å belyse, og reflektere over noen av de utfordringene jeg møtte i forhold til dette.

Den første utfordringen var i forhold til selve temaet. Jeg har selv vært opptatt av temaet en tid. Engasjement er en forutsetning for at det skal oppstå en meningsfull samtale om et tema. Samtidig er det en utfordring å beholde såpass avstand at man som intervjuer er i stand til å høre skikkelig etter hva informantene sier. En fare ved et stort engasjement er at man blir mer opptatt av å få bekreftet sine egne antakelser og teorier om det aktuelle temaet, enn reelt å høre hva informantene har å si. Her var intervjuguiden til hjelp. Sammen med tidsfaktoren utgjorde guiden en ramme som var til hjelp for meg som intervjuer. Guiden var til hjelp på den måten at den virket strukturerende i forhold til samtalen. Det at det var noen spørsmål som jeg måtte innom hjalp meg til å gå videre, og ikke bli for opptatt av detaljer.

En annen utfordring ved å intervju fagfolk fra samme fagfelt som meg selv, var at jeg oppdaget at informantene og jeg hadde flere sammenlignbare arbeidserfaringer. Det var viktig å holde oppmerksomheten på problemstillingen i undersøkelsen, og ikke henfalle til utveksling av erfaringer. Det hendte imidlertid at jeg brukte noen av mine erfaringer knyttet til klinisk arbeid for å sette informantene på sporet av egne eksempler.

Det var også en utfordring for meg å intervju kolleger om et tema jeg tenkte de hadde en del kunnskap om. Jeg hadde blant annet en usikkerhet om mine spørsmål vedrørende temaet kunne avsløre eventuell mangelfull kunnskap fra min side. Det er mulig dette kunne medvirke til at jeg ble forsiktig, eller ikke tillot meg selv å være tilstrekkelig åpen eller ”naiv” i mine spørsmål. Når kolleger snakker om temaer som berører arbeidet eksisterer det gjerne en gjensidig forventning om et visst nivå av kunnskap om dette temaet. Selv om jeg en stund har vært opptatt av temaet utviklingspsykologi vet jeg at mitt kunnskapsnivå sannsynligvis var lavere enn psykologene og legens fordi studiene disse har fulgt inneholder mer undervisning om temaet enn det jeg hadde i min grunnutdanning. Jeg mener at denne faktoren ikke har spilt

noen avgjørende eller vesentlig rolle for informasjonen som har fremkommet, men jeg velger å nevne dette da det var en faktor jeg tenkte på spesielt i begynnelsen av undersøkelsen. Slike forhold mener jeg peker på viktigheten av å stille åpne spørsmål, og gjøre en ekstra anstrengelse for å være reelt spørrende til det man søker informasjon om.

3.2.3 Fra intervju til tekst

Kvale (1997) advarer mot en overdreven oppmerksomhet på transkripsjonen under analysearbeidet, fordi dette kan føre til at teksten blir redusert til en samling av ord eller enkeltvis meninger. Han foreslår en dialog med teksten hvor forskeren stiller spørsmål til materialet og gjenskape noe av det levende som var til stede under selve samtalen. Slik kan transkripsjonene bli noe mer enn formell tekst og gjenstand for noe annet enn ren tekstanalyse.

Jeg valgte å transkribere intervjuene så ordrett det lot seg gjøre. Jeg valgte å gjøre dette selv fordi jeg anså dette som en mulighet til å komme nærmere det materialet jeg skulle studere. Å høre på opptakene var en gjenopplevelse av intervjuene samtidig som det virket utdypende, og jeg synes det skapte en dialog mellom meg og teksten slik Kvale (1997) viser til. Ved gjennomhøring oppdaget jeg at jeg kunne valgt andre spørsmål i stedet for, eller i tillegg til de jeg valgte i intervjusituasjonen. Jeg ser på dette som en del av et analysearbeid og har forsøkt å ta dette med i det videre arbeidet.

3.2.4 Fra tekst til analyse

Etter å ha transkribert intervjuene ferdig begynte jeg å forberede materialet for analyse. Kvale (1997) skriver at analysen av intervjuene befinner seg et sted mellom informantenes opprinnelige fortelling, og forskerens endelige skriftlige fremstilling. Å analysere betyr å dele opp i mindre biter og sette dem sammen på andre måter med den hensikt å belyse de spørsmål som inngår i problemstillingen. I denne prosessen kan det være en fare at informantenes stemmer, eller historier slik Kvale (1997) uttrykker det blir borte, eller lite synlige. Utfordringen blir å sette sammen delene fra intervjuene på en slik måte at de er gjenkjennelige i forhold til informantenes opprinnelige fortellinger, og har en form og et innhold som er formålstjenlig med tanke på å presentere dem for et publikum.

Under transkribering, og senere gjennomlesning forsøkte jeg å tenke meg essensen i det informantene sa. Jeg forsøkte å få et bilde av deres hovedanliggende når det gjaldt det aktuelle

tema de ble spurt om, og være tro mot det når jeg skulle gjøre analyse. Rent praktisk begynte jeg analysearbeidet med å sammenfatte intervjuene med utgangspunkt i hovedspørsmålene i intervjuguiden, altså forskningsspørsmålene. Sammenfatningen fungerte da som redigerte fortellinger, eller som fortetninger av informantenes opprinnelige historier. Jeg mener det hjalp meg til å ha fokus på det essensielle i informantenes bidrag, og på den måten opprettholde en gjenkjennelighet i materialet.

3.3 Framgangsmåte i analysen av intervjuene

Utgangspunktet når en tar fatt på analysearbeid er å stille seg spørsmålet; Hva forteller intervjuene meg? (Kvale 1997). Et intervju vil som oftest også inneholde informasjon som ikke har vesentlig betydning for undersøkelsens formål. Det er informasjon som ikke belyser problemstillingen. En første oppgave når man tar fatt på analysearbeidet vil derfor være å eliminere det Kvale (1997) kaller overflattisk materiale, og finne fram til det vesentlige. Et videre skritt er da å stille seg spørsmålet hva materialet forteller, og hvordan det fortelles. Problemstillingen er styrende for hva som er vesentlig informasjon.

I analysearbeidet har jeg valgt en framgangsmåte som Kvale (1997) benevner som meningsfortetting. Det er en empirisk, fenomenologisk analyse som tar sikte på å undersøke teksten betydningsinnhold. Det betyr at teksten må fortolkes på en måte som er mest mulig fri fra forskerens ståsted og eventuelle synspunkter og meninger. Fortolkning innebærer at informantens forståelse er gjenstand for tolkning. (Thagaard 2003).

Kvale (1997) deler denne måten å analysere på inn i fem deler:

1. Gjennomlesning av intervjuet med tanke på å få et bilde av helheten.
2. Velge de naturlige meningsenhetene. Det betyr å velge ut de deler av intervjuet som inneholder informasjon som blir ansett som vesentlig
3. Beskrive temaet i meningsenhetene på en enkel og tydelig måte.
4. Meningsenhetene undersøkes i lys av studiens uttalte og beskrevne formål slik den kommer til uttrykk i problemstillingen
5. De viktigste temaer bindes sammen i et beskrivende utsagn.

3.3.1 Valg og beskrivelse av meningsenheter

Jeg har valgt å fremstille resultatene her slik at det først redegjøres for informantenes svar rundt utdanning, og dernest om betydningen av utviklingspsykologi i arbeidet. Ut fra dette blir

det naturlig å følge opp med å formidle hva de sier om ønsket om å lære mer eller oppdatere seg om utviklingspsykologi. Disse områdene reiste spørsmålet om hva familieterapeutene mente om ekstern kunnskap i tillegg til, eller i motsetning til lokal kunnskap.

Til slutt vil jeg formidle hva familieterapeutene sa om hvordan de brukte utviklingspsykologisk kunnskap i sin praksis. Jeg har altså valgt å dele opp informasjonen i fem enheter som representerer de ulike temaene som inngår i undersøkelsen. Det kan ut fra dette sies at analysen er organisert ut fra fem systematiske spørsmål som hver for seg inneholder en meningsenhet. De fem spørsmålene er:

1. Hva sier informantene om vektleggingen av utviklingspsykolog i grunnutdanning og videreutdanningen i familieterapi?
2. Hva sier informantene om utviklingspsykologi og betydningen av dette i arbeidet som familieterapeut?
3. Hva sier informantene om det å lære seg mer om, eller oppdatere seg innen temaet utviklingspsykologi?
4. Hva sier informantene om sitt forhold til ekstern og intern kunnskap, og om diskusjonen i familieterapifeltet rundt dette?
5. Hva sier familieterapeuter om hvordan de bruker utviklingspsykologisk kunnskap i sitt arbeid?

3.3.2 Valg i analyseprosessen

Hvert enkelt intervju ble forsøkt komprimert ved at sentrale sider av det som fremkom i intervjuet ble tatt ut, og satt sammen i en lesbar form. Disse sentrale delene kaller Kvale (1997) meningsenheter. Disse meningsenhetene ble sett i sammenheng med undersøkelsens formål slik det er uttrykt i problemstillingen. Disse ble da forsøkt uttrykt i en fortettet form slik at informantene gjennom mine utdrag formidler sine synspunkter og meninger knyttet til de ulike områdene av undersøkelsen.

Jeg har i presentasjonen i resultatdelen av oppgaven valgt to ulike måter å formidle informantenes fortellinger på. For de fire første spørsmålene har jeg valgt å samle uttalelsene fra de forskjellige informantene slik at jeg formidler under ett hva de sier om temaene. Jeg foretar altså en sammenfatning for å få frem som gruppe hva de sier. Jeg har lagt vekt på å få frem de forskjeller som jeg finner i materialet og mener at det kommer til uttrykk. Jeg vurderte det dessuten slik at svarene fra informantene for de fire første spørsmålene relativt enkelt lot seg kategorisere.

Det vil fremkomme i resultatdelen at 5 av 6 informanter ser på utviklingspsykologi som betydningsfull kunnskap. En av informantene har ikke det synspunktet. Jeg kunne ha valgt en form hvor jeg gjenfortalte hva hver enkelt informant sa om hvert enkelt spørsmål. Dette ville tatt stor plass i oppgaven, og jeg mener at det ville gitt lite relevant informasjon.

Ved spørsmål 5 har jeg valgt å presentere hva hver enkelt informant har sagt om hvordan de benytter utviklingspsykologisk kunnskap i sitt arbeid. Spørsmål 5 inneholder hvordan terapeutene ser på betydningen av utviklingspsykologisk kunnskap i sitt arbeid, og hvordan de bruker den i praksis. Spørsmålet tar opp i seg essensen av det informantene tidligere har sagt i intervjuet. Av den grunn mener jeg det gir en del informasjon å gi hver enkelt informant plass under dette spørsmålet. I tillegg velger jeg å gjøre det slik fordi det er dette spørsmålet jeg også ønsker å bruke til å belyse om det er forskjeller mellom de ulike yrkesgruppene. Dette vil jeg forsøke ved å reflektere over om de uttrykker noen forskjeller i måten å snakke om sin bruk av utviklingspsykologisk kunnskap.

3.3.3 Diskurser

Diskursbegrepet brukes på forskjellige måter inne ulike fagområder. Winther Jørgensen og Phillips (1999) definerer en diskurs som *”en bestemt måte at tale om og forstå verden (eller et utsnitt af verden) på.”* s 9.

Diskursanalyse kan defineres som studier av premisser og regler som er bestemmende for hvordan personene snakker om de temaene samtalen dreier seg om. (Thagaard 2003).

Diskursanalyse kan bidra til å tydeliggjøre at det er personers oppfattelse og opplevelse av de fenomener samtalen dreier seg om som formidles i en samtale. Våre utsagn og handlinger er aldri løsrevet fra den spesielle konteksten eller sammenhengen det forekommer i. Diskurser sier noe om hvilke gjennomgripende premisser som er med på å påvirke det som sies og ikke minst hvordan det sies. Disse premissene og reglene dreier seg ofte om forhold vi vanligvis ser på som selvfølgelige og tar for gitt. Det vil ofte være forhold som er forankret i den kulturen vi lever i.

Å foreta en diskursanalyse innebærer å finne fram til mønstre i måter å fortelle om noe på og som styrer hvordan personen uttrykker seg. Man sier aldri noe i et vakuum. Selv det enkleste utsagn vil kunne føres tilbake til mange referanser som tas mer eller mindre for gitt. Analysen gjør et forsøk på å finne disse referansene, gjøre dem synlige, ved å gi en beskrivelse.

I forskjellige fagfelt vil det forekomme flere diskurser som tas mer eller mindre for gitt. I analysen av mitt materiale ser jeg det som interessant å ta med dette perspektivet. Mitt ønske er å følge den prosedyren som jeg har redegjort for ovenfor for deretter å undersøke om det fremkommer diskurser i materialet som kan benyttes til å belyse problemstillingen ytterligere

4.2 Ethiske refleksjoner

Ethiske refleksjoner bør gjennomsyre alle deler av undersøkelsen. Rekruttering av informanter, innhenting og bearbeiding av data og skriveprosessen er aktiviteter som må utføres ut fra aksepterte etiske standarder. Jeg har derfor i forbindelse med beskrivelsen av opplegget og utføringen av dette også forsøkt å legge inn etiske refleksjoner.

Et viktig etisk prinsipp ved intervjuundersøkelser er å ivareta informantene på en best mulig måte. Det betyr at deres krav på konfidensialitet ivaretas og at den informasjonen som gis i intervjuene behandles på en måte at informanten ikke tillegges meninger vedkommende ikke har. Alle utsagn som gis inn i undersøkelsen vil være gjenstand for tolkning. Det vil si at jeg gjør meg opp en mening av hva det jeg hører betyr. Det ligger en forpliktelse til den som foretar undersøkelsen å bruke utsagn på en måte som informanten vil kjenne seg igjen i. En måte å sikre dette på er å gi informanter anledning til å lese gjennom materialet for å undersøke om man kjenner seg igjen. Dette har jeg ikke gjort.

Jeg har forsøkt å fremstille dataene på en beskrivende måte. Det vil si at jeg i stor grad gjenforteller og tolker minst mulig. Der jeg går inn med egen forståelse av materialet forsøker jeg å være tydelig på at det er min tolkning og ikke informantens stemme som kommer fram. Det er viktig etisk prinsipp å ikke tillegge informanten meninger gjennom fortolkning. Dette har jeg forsøkt å ivareta ved å være tydelig på når jeg fortolker.

Materialet er anonymisert med tanke på at informantene ikke skal kunne kjennes igjen av andre. Gjenkjennelse må sees i forhold til problemstillingen som drøftes og hvilken skade det kan påføre informantene ved en eventuell gjenkjennelse. (Thagaard 2003) Når det spørres etter informasjon som for informant oppleves som sensitiv settes det større krav til konfidensialitet. Problemstillingen i denne masteroppgaven har jeg vurdert slik at informantene vil kunne påføres svært liten skade ved eventuell gjenkjennelse. Etter min vurdering er familieterapeuters forhold til et teoretisk tema som utviklingspsykologi utgangspunktet et relativt nøytralt tema som inneholder lite sensitivt materiale.

I intervjuene ble informantene spurt om de kunne gi konkrete eksempler fra sin kliniske praksis. Noen av disse eksemplene ble gitt i form av beskrivelser av deler av behandlingsforløp. I resultatdelen bruker jeg en noen sitater fra informantene som også omfatter eksempler klinisk arbeid. Disse eksemplene inneholder detaljer om personer og situasjoner som jeg vurderte kunne gjenkjennes. Jeg har valgt derfor å anonymisere disse ved å forandre på faktorer som alder, kjønn og gjenkjennbare faktorer ved den situasjonen det ble fortalt om.

3.5 Troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet

I metodelitteratur blir det brukt forskjellige begreper som skal sikre undersøkelsen holdbarhet. Holdbarheten avhenger av kvaliteten på informasjonen som har kommet fram gjennom intervjuene og den analysen som har transportert innholdet i intervjuene mot drøfting og konklusjon. (Nilsson, 1994) Holdbarhet dreier seg blant annet om i hvilken grad studien kan brukes for andre grupper og situasjoner enn de som er direkte utforsket her. I likhet med etikk er også dette tema som bør holdes høyt oppe under hele prosessen.

Kvale (1997) bruker de tradisjonelle begrepene generalisering, reliabilitet og validitet. Disse begrepene er hentet fra en positivistisk tradisjon, men Kvale argumenter for å benytte dem med et innhold som er relevant for intervjuforskning. Andre begreper som benyttes er troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet (Lincoln og Guba 1985 i Dalen 2004 og Thagaard 2003). Maxwell (1992 i Dalen 2004) benytter begrepene deskriptiv validitet, tolkningsvaliditet, teoretisk validitet, generaliseringsvaliditet og evalueringsvaliditet. Slik jeg forstår det beskriver disse ulike begrepene på flere måter de samme fenomenene. I min undersøkelse har jeg valgt å bruke begrepene

Troverdighet

Troverdighet i denne sammenheng knyttes til at forskeren redegjør for hvordan dataene er blitt utviklet i løpet av undersøkelsesprosessen. (Thagaard 2003) Det må redegjøres for at undersøkelsen er utført på en måte som er tillitvekkende. Det er selve den håndverksmessige kvaliteten på arbeidet som er utført i undersøkelsen som vurderes når man tar stilling til grad av troverdighet (Kvale 1997).

Jeg har forsøkt å møte troverdighetskravet ved å redegjøre for valg av metoder og de utfordringer jeg har møtt i prosessen. Jeg har også beskrevet det teoretiske perspektivet jeg

har valgt for undersøkelsen. Jeg har også beskrevet konteksten undersøkelsen er foretatt og reflektert over relasjonelle faktorer mellom informantene og meg selv. Målsettingen har vært å gjøre det arbeidet jeg har foretatt meg så transparent som mulig. Det har jeg forsøkt ved å beskrive opplegget og de valg jeg har tatt med hensyn til analysen.

Bekreftbarhet

Dette begrepet er knyttet til vurderinger av de tolkninger undersøkelsen fører til. (Thagaard 2003) Thagaard påpeker at forskeren må forholde seg kritisk til egne tolkninger og at prosjektets resultater bør bekreftes av annen forskning. For at tolkninger skal kunne sammenlignes må det gjøres rede for hvordan man er kommet fram til forståelsen, eller eventuelle konklusjoner.

Jeg har lagt vekt på i beskrivelsen av analysen å gjøre rede for hvordan denne er lagt opp. Jeg har videre forsøkt å være tydelig på når jeg formidler hva informantene sier og når jeg gjør tolkninger.

Overførbarhet

Spørsmålet om overførbarhet knyttes til de fortolkninger som gjøres og om de har relevans for sammenhenger utenfor undersøkelsens egne rammer (Thagaard 2003) Denne undersøkelsen er foretatt i et lite utvalg av informanter. Thagaard referer til Kvale (1997) som benytter begrepet analytisk generalisering. Med det menes at det argumenteres for de tolkninger som gjøres.

Jeg har lagt vekt på å foreta forsiktige tolkninger av det materialet jeg har fått fram.

Tolkningen bærer kanskje mer preg av refleksjoner enn av konkrete slutninger. Det at utvalget er lite er en faktor som tilsier at tolkningene bør være moderate. Jeg har heller ikke funnet andre undersøkelser av det aktuelle temaet hvor jeg eventuelt kunne sammenlignet resultater og tolkninger.

Jeg mener allikevel at tolkningene kan være overførbare i den betydningen at de kan tjene som utgangspunkt for videre undersøkelser innen det aktuelle temaet.

4. Resultater

I denne av oppgaven vil jeg redegjøre for hva informantene sa om de forskjellige områdene jeg har beskrevet. Som tidligere nevnt i oppgaven har jeg strukturert deres svar ut fra fem

analytiske spørsmål. Overskriftene vil følge spørsmålene på en slik måte at jeg håper det vil være enkelt for lesere å følge en logisk gang.

4.1 Utviklingspsykologi i grunnutdanning og videreutdanning i familierapi.

Når det gjelder betydningen av utviklingspsykologi i grunnutdanning sier 5 av informantene at det hadde ganske stor plass. Tydeligst på dette er informanten som er lege som sier at temaet ble bredt berørt i en egen undervisningsbolk som omfatter både fysiske og psykologiske sider ved barns utvikling.

De to psykologene i utvalget sier også at det hadde en betydelig plass. En av de sier at hun kunne valgt å motta mer undervisning i temaet hvis hun hadde ønsket det. Den av de seks som sier at det ikke var særlig fokusert har sykepleierutdanning. Banevernspedagog og sosionom sier begge at utviklingspsykologi hadde en viktig plass i utdanningen.

Når det gjelder plass i videreutdanning i familierapi sier alle seks at utviklingspsykologi hadde lite eller ingen plass. En av informantene fikk sin familierapiutdanning som ledd i sin utdanning til klinisk sosionom. Denne utdanningen inneholdt også mye undervisning om utviklingspsykologiske temaer. På den måten mottok informanten mye undervisning om utviklingspsykologi parallelt med familierapiundervisning. Hun opplevde ikke at disse to områdene ble forsøkt integrert i utdanningen som helhet. Det var heller slik at de to områdene ble fremstilt som konkurrerende paradigmer i familierapiundervisningen. Selv om det forholdt seg slik sier informanten at hun har hatt nytte av den kunnskapen hun fikk om utviklingspsykologiske temaer i sin jobb som familierapeut.

To av informantene sier at Daniel Sterns teorier og selvspsykologi var tema på videreutdanningen uten at dette hadde noen stor plass. To av informantene sier at de synes det burde vært noe om utviklingspsykologi i studiet og at de savnet det. En av informantene fremhever at dette er spesielt betydningsfullt for de familierapeuter som arbeider med barn.

Alle sier noe om at det utviklingspsykologiske perspektivet er fraværende eller manglende i familierapiutdanningen. En kunne kanskje anta at de informantene med mest utviklingspsykologisk kunnskap fra grunnutdannelsen ikke var så opptatt av dette, men det viser materialet ikke. Informanten med legeutdannelse er kanskje den som målbærer dette tydeligst ved å svare slik spørsmålet om det var noe undervisning i temaet familierapiutdanningen: *"Det synes jeg var svært lite. Og det hadde vært fokus på at det*

skulle utdanningen skulle inneholde utviklingspsykologi, men det var svært lite. Og det ble etterspurt også.”

4.2 Betydningen av utviklingspsykologisk kunnskap i arbeidet som familieterapeut.

Fem av de seks informantene gir uttrykk for at utviklingspsykologi har en viktig betydning i arbeidet. Den sjette informanten gir uttrykk for at utviklingspsykologi ikke har en viktig betydning i arbeidet.

En av de fem sier at utviklingspsykologi er den primære kunnskapskilden i det terapeutiske arbeidet, og en av psykologene sier at det har stor betydning, og at det brukes aktivt. Den andre psykologen formidler at det er viktig, og at kunnskapen brukes på en generell og gjennomgående måte. De to andre informantene formidler at utviklingspsykologi er viktig kunnskap i arbeidet som familieterapeuter.

De fem har ulike begrunnelser, men de avviker ikke mye fra hverandre. En av de fem sier at det er retningsgivende for det familieterapeutiske arbeidet og indikerer da at utviklingspsykologi er representert helt grunnleggende kunnskap i arbeidet.

Sykepleieren begrunner viktigheten av denne kunnskapen ut fra praksiserfaring fra et tidligere arbeidssted med et spesielt fokus på forholdet mellom mor og barn. På dette arbeidsstedet kunne det sees tydelig hvordan manglende kontakt, eller dårlig kvalitet på kontakten mellom mor og barn påvirket barn på en negativ måte. Informanten så også hvordan selv små positive endringer i kontakten mellom mor og barn kunne føre til en bedring av barnas fungering.

En av informantene som arbeider primært med ungdom og deres foreldre begrunner opptattheten av temaet med at det tidlige forholdet mellom foreldre og barn hadde betydning for hva som skjer mellom dem i tenårings- og pubertetsfasen.

En av psykologene i utvalget sier at utviklingspsykologisk forskning blant annet har ført til at man har fått øynene opp for den kompetansen barn har fra starten av, og at det er et interessant perspektiv å ha med seg når man jobber med foreldre og barn. Videre legger den samme informanten vekt på at begrepet inntoning og intersubjektivitet hentet fra Stern, og at det er viktig perspektiv å ha med seg i livet for øvrig også.

Hva de ulike informantene omtaler som viktig innenfor utviklingspsykolog er også ganske likt blant de fem informantene. De trekker fram begreper som intersubjektivitet, inntoning, tilknytningsteorier og aktørperspektivet. Det sies også at forskning har vist at barn er aktive i

sin søken etter kontakt fra første sekund, og at dette er viktig å ha med i arbeidet med barn og foreldre. Det at barnet har positive intensjoner med sine handlinger er betydningsfullt å ha som perspektiv når det for eksempel snakkes med foreldre om hvordan deres barns atferd kan forstås. En av informantene uttrykte dette slik:

”Barnet selvopplevelse er et resultat av hvordan det blir fortolket i verden. Og at det da blir veldig viktig å få tak i barnets selvopplevelse – Stern viser vei her til hvordan man får tak i barnets selvopplevelse. Hvordan opplever barnet seg selv fortolket av andre? Og barnets fortolkning blir jo formet av denne fortolkningen som omgivelsene gjør, og særlig da foreldrenes og jevnaldrende senere...og prøve å endre fortolkninger slik at barnets selvopplevelse blir bedre. Og at fortolkningene inneholder eller ser de gode intensjoner. Når barnet gjør noe så har det gode grunner til å gjøre det det gjør.

Den sjette informanten sier at utviklingspsykologisk kunnskap generelt ikke er viktig for vedkommende i arbeidet med barn og deres foreldre. Informanten sier tvert imot at slik kunnskap kan være et hinder for terapeuter fordi de kan bli mer opptatt av denne i stedet for klientenes egen kunnskap om sine liv. Informanten sier videre at hans tilnærming er å stille spørsmål om hvordan de problemer folk kommer med påvirker dem, og hvordan folk påvirker sine problemer. Han søker hele tiden å stille spørsmål knyttet til klientenes egne erfaringer. Han sier at ved å være opptatt av teori kan han stå i fare for å bli mer opptatt av teorien enn av hva klientene sier om sine erfaringer og sine liv. Han uttrykker dette slik: *”Det er mange som mener at mye kunnskap om utviklingspsykologi er med på å gjøre at folk stiller gode spørsmål. At kunnskap genererer gode spørsmål. Jeg vet ikke. Om det å ha kunnskap om et bestemt utviklingspsykologisk tema er med på å generere gode spørsmål, eller om det vil være mer forstyrrende. Jeg tror en fare er at det kan skape en større avstand mellom oss som terapeuter og foreldre for eksempel...Jeg tenker at hvis ens egne ideer er veldig framtreddende kan man havne i en samtale om hva som er bra nok..”*

Informanten sier videre at han tar i bruk kunnskap om barn ved å bruke et aldersadekvat språk. Videre sier han at han møter barn i sin praksis som familieterapeut som han kan oppfatte har en annen kontaktevne enn det barn vanligvis har. Denne informanten ble spurt eksplisitt om for eksempel tilknytningsteori eller annen teori ble brukt i denne forbindelse, noe informanten svarte nei til. Informanten sier at det hender han henviser barn til videre utredning når han oppfatter at barnets kontaktevne avviker fra det han oppfatter som vanlig.

4.3. Om å lære mer eller oppdatere seg innen om utviklingspsykologi

Svarene jeg fikk fra materialet når det gjelder dette spørsmålet har jeg valgt å dele i tre. Først formidler jeg hva terapeutene svarer på spørsmålet om de ønsker å lære mer eller oppdatere seg innen utviklingspsykologi, deretter hvordan de begrunner sine valg, og til sist hva de eventuelt vil lære mer om?

Ønsker de mer kunnskap?

Fem av de seks informantene sier et klart ja til å lære mer eller oppdatere seg innen feltet utviklingspsykologi. Det er de samme som uttaler at utviklingspsykologi er viktig og betydningsfull kunnskap å ha med seg i arbeidet.

Den sjettede informanten sier at det er andre faglige kilder som er mer interessant og som vil prioriteres. Men det avvises ikke helt. Informanten sier at han før intervjuet hadde sett i en bok om utviklingspsykologi, og tenkt at det kunne vært interessant å lese mer av slikt stoff. Det er den samme informanten som uttaler at utviklingspsykologisk kunnskap ikke er betydningsfullt i arbeidet som familieterapeut.

Begrunnelse:

I intervjuene får man det inntrykk fra de fem som svarer at de vil lære mer eller oppdatere seg på det aktuelle temaet ser det som nyttig i sitt arbeid. Det kan forstås som det er viktig kunnskap å ha med seg som et bakteppe og en informasjons- og kunnskapskilde i møte med barn og deres foreldre. To av informantene sier at denne kunnskapen kan hjelpe dem til å stille bedre spørsmål i arbeidet med barn og deres familier.

Den informanten som svarte nei på dette spørsmålet uttrykker sterk tvil om det å tilegne seg slik kunnskap kan bidra til å stille bedre spørsmål. Tvert imot hevdes det at det kan ha den virkning at man kan komme i en ekspertposisjon på den måten at man vet hvordan folk bør leve sine liv. Denne informanten trekker dette fram som en mulig fare. Det sies tidligere i intervjuet at en oppfatning av utviklingspsykologi kan gjøre terapeuter mer oppatt av denne kunnskapen enn den kunnskapen folk har om sine liv.

Hva vil de lære?:

Av de fem som har svart at de vil lære mer om utviklingspsykologi har tre av de sagt noe om hvilke temaer de vil lære mer om. Det som går igjen er tidlig samspill, aktørperspektivet og temaer som omfattes av tilknytningsteorier. Stern nevnes av en informant som en forfatter og

forsker som vedkommende vil lære mer om. En av informantene er opptatt det som læres kan omsettes i klinisk praksis. En av informantene sier at Magne Mæhles avhandling om dette temaet vil være interessant å lese og planlegger å bruke en forestående studiepermisjon for å fordype seg i temaet. Denne informanten nevner også at følelsesbevissthet og regulering av følelser er et interessant tema.

Den sjette informanten ville valgt noe annet enn utviklingspsykologi når det søkes ny kunnskap, men som tidligere nevnt avviste han ikke helt at det kunne være interessant å lese noe om dette.

Av de som sier de vil lære mer og oppdatere seg nevner alle sentrale områder innen utviklingspsykologi som Sterns teorier om utvikling, tilknytningsteorier og aktørperspektivet. Det kan ikke leses ut noen spesielle forskjeller mellom de ulike yrkesgruppene som er representert.

4.4 Forholdet til intern og ekstern kunnskap

Som oppfølging av de tre foregående spørsmål ble det naturlig i intervjuene å samtale med informantene om hvordan de så på det å bruke ekstern kunnskap i sitt arbeid. Ekstern kunnskap forstås her som kunnskap hentet fra blant annet forskning på barns normale utvikling. Dette dreier seg da om forskning og kunnskapsgenerering som ikke er hentet fra terapi og samtaleprosesser, men utenfor denne. Som det er redegjort for i teoridelen foregår det tidvis en diskusjon om dette innen familieterapifeltet.

Alle informantene later til å ha kjennskap til diskusjonen i feltet. De fem som sier at utviklingspsykologi er viktig kunnskap å ha med seg i arbeidet med barn formidler ulike tanker om dette. Det er gjennomgående at de sier noe om at denne kunnskapen gjør dem i bedre stand til å stille gode spørsmål. Informantene inntar en holdning som fremhever ikke-ekspert perspektivet. Kunnskap vurderes å kunne gi spørsmålene en retning. Ingen av informantene snakker om å bruke kunnskap for å formidle til for eksempel foreldre hva som skal gjøres eller ikke gjøres. Ingen av informantene sier at det er snakk om direkte kunnskapsformidling, og alle informantene oppfattes å ha det og stille spørsmål som sin hovedmetode i møtet med barn og deres foreldre.

En av informantene sier: ” *Vi er ikke eksperter på hvordan familier skal leve sine liv. Men at jeg prøver å hjelpe dem til å formulere noe selv. Om noe jeg har kunnskap om. Ikke-ekspert*

tankegangen har vært ganske viktig for meg, men at jeg har måttet være utro i forhold til at jeg skal være ekspert på å legge samtalen til rette for at familiene snakker om noe som er viktig for å få til den endringen de ønsker å få til. Eller den endringen barnet gir signaler om at det ønsker. Mine utviklingsteoretiske tanker er underordnet hva barnet formidler. Hvis jeg bruker min utviklingsteoretiske bakgrunn til å si; jeg tror det er sånn og sånn. Da må jeg bruke samtalen med barnet til å korrigere meg. Teori er teori. Liver er annerledes. ”

Informantene sier at de er eksperter på å legge samtalen til rette for familiene. Det sies også at den utviklingspsykologiske kunnskapen er viktig, men at familienes liv og historie er overordnet.

En informant sier det er viktig å ha med at man vet noe om hva som er bra for barn og noe som ikke er bra for barn. Denne informanten trekker fram at familieterapifeltet er ungt og på grunn av dette kanskje hatt behov for å markere avstand til det felt man har sprunget ut fra. Denne informanten sier at når hun studerte var man veldig opptatt av den eneste kunnskap som var sann var den lokale, altså den som mennesker har om seg selv. Hun trekker fram det at forskning viser at barn er aktive i å søke kontakt helt fra starten av er svært sentralt med hensyn til å forstå samspill mellom foreldre og barn, og videre kunne tilby hjelp til å bedre dette. Informanten uttrykker dette slik: ” *At man har en type retning for de spørsmål man stiller med basis i en kunnskap om barn har jeg tro på. At man må ha en type retning for de spørsmål man stiller. At det ligger en kunnskap bak der. For eksempel vet vi at barn er veldig aktive helt fra starten av. Det er viktig å vite når man er i en samtale.* ”

En informant sier at hun er opptatt av å ikke være belærende, og ha en ikke – vite posisjon i forhold til klientene, men at det ikke innebærer at hun ikke har tanker i hodet. Hun sier at det som er viktigst er at hun er ikke-vitende i forhold til klientens historie, men at hun må vite noe for å kunne stille gode spørsmål, og at det er deres svar som er viktige. Det er hva som samskapes ut fra spørsmål og svar som skaper mening sier hun. Utviklingspsykologi inneholder kunnskap som gjør at hun kan stille spørsmål fra flere vinkler og at det ut fra dette samskapes noe som forhåpentligvis kan være til nytte for familiene. Hun sier at hun må ha noe å undre seg ut i fra i tillegg, til det familiene formidler.

En informant sier at han synes familieterapifeltet har blitt flinkere til å ikke være så redde for å bruke terapiekstern kunnskap. Han sier blant annet: ” *Vi har blitt flinkere på å integrere*

kunnskap fra ulike felt inn i familierapisettinger synes jeg da. Ikke som konkurrent, men som et av flere perspektiv som det er nødvendig å kunne kommunisere med folk om fordi de er opptatt av det, og hvis man ikke kan snakke med folk om det så gjør du på en måte noe til et ikke-tema av noe folk potensielt er opptatt av.”

Han sier også at han forsøker å ha et lekent forhold til all kunnskap og sier at han forsøker å dele den kunnskapen han har med de aktuelle klienter. Han sier videre: ” *Om man ikke blir ekspert så kan man ha et lekent forhold til det man har hørt. Man trenger ikke være ekspert på den måten at man sier ”sånn er det,” men man kan si ”vi har hørt at...” lage en dialog om det. Legge det ut og få en tilbakemelding og bli en del av dialogen. For meg virker det som om mange familierapeuter er med på å tenke sånn om det. Da blir det jo relevant å hente kunnskap, men det blir mer snakk om bruken av denne.”*

Han hevder også at Goolishian ble misforstått av en del når han benyttet ”ikke-vite” begrepet. Mange satte det på spissen, og tolket det slik at man ikke hadde noen forforståelse.

Informanten trekker fram at Goolishian skal ha ment at det var viktig å skape dialog mellom det den andre vet og det jeg vet som terapeut. Dette er et demokratisk og antropologisk perspektiv på familierapi hvor det viktigste blir å være klar over hva det er jeg spiller inn i en prosess, og ha en dialog rundt det. For som informanten uttrykte; ”*For det kan også være veldig kunstig å sitte og tenke på noe som man holder tilbake.”*

Den av informantene som ikke anser at utviklingspsykologi er viktig kunnskap i arbeidet begrunner dette med at for han er det mer riktig, slik han oppfattes, og begrunne arbeidet ut fra praksiserfaring i stedet for teori. Han oppfattes slik at det å være opptatt av terapiekstern kunnskap kan gjøre at man blir opptatt av å finne feil. Finne feil hos det enkelte barnet, og finne feil i hva foreldrene gjør. Dette anses ikke som nyttig i arbeidet med barn og deres foreldre. Han avviser ikke at det går an å kombinere opptatthet av utviklingspsykologi og den tilnærmingen han bruker (narrativ terapi), men han uttaler tvil om dette. Han vil ikke si klart nei , det sier han blir for svart – hvitt, men han sier han ikke har sett noen eksempler på dette. Han tillegger at han ikke har sett så mye. Han poengterer at han ikke har tatt noen stilling til om det er galt å benytte seg av ekstern kunnskap innen Narrativ Terapi, men at han liker å være opptatt av den lokale kunnskapen – den folk har om sine egne liv.

4.5. Bruk av utviklingspsykologisk kunnskap i arbeidet

Under dette har jeg som tidligere redegjort for valgt å presentere informantenes uttalelser hver for seg. Jeg har valgt å benevne dem innledningsvis med et nummer fra 1 – 6 og grunnutdanning.

Informant 1 – lege:

Informanten sier at utviklingspsykologi brukes til å få tak i foreldrenes fortolkning av barnet. Denne fortolkningen anses som viktig fordi den betyr mye for hvordan barnet opplever seg selv. Informanten sier at det er bra for barn at foreldrene fortolker dets handlinger positivt, og at de ser at barnet har gode intensjoner med sine handlinger.

Utviklingspsykologisk kunnskap brukes for å gi spørsmålene en retning. Kunnskapen om hva som er bra for barn bestemmer hvilke spørsmål som stilles.

Det stilles også spørsmål som kartlegger tilknytningen mellom foreldre og barn, hvordan foreldre forstår (fortolker) barnas atferd. Det stilles spørsmål som tar sikte på å få frem at barnet har en positiv mening med det det gjør.

Informanten er bevisst på å få frem barnets selvforståelse i rommet så tidlig som mulig. Foreldre kan da styres på den måten at de blir satt i en lytteposisjon. Hun uttaler at hun tar et bevisst valg på at hun først vil høre barnets fremstilling av om det trenger hjelp og hvorfor. Det betyr at hun spør barnet om dette før foreldre kommer med sin versjon. Begrunnelsen for dette er å gi barnets opplevelse av seg selv og sin situasjon første prioritet. Dette kan bety at foreldre blir sittende og høre på at terapeuten snakker med barnet kanskje det meste av samtalen. Informanten sier hun med dette prøver å få til en dialog med barn som kan gjøre foreldre nysgjerrige på barnet sitt på en måte som kan utvide, endre og nyansere en eventuell negativ fortolkning. Informanten sier at hun kan gi foreldre skrivesaker og be dem notere seg spørsmål og kommentarer som de kan ta opp senere. På den måten setter hun dem i en observasjonsposisjon i forhold til barnet og signaliserer tydelig at barnets fortelling og fremstilling er svært sentral.

Informanten sier og at hun prøver å få et bilde av hvordan tilknytningen er mellom det aktuelle barnet og dets foreldre. Hun prøver å få et bilde av hvordan det utviklet seg slik at barnet kom til å få opplevelsen av at foreldrene ikke er til stede for det.

Når tilknytningen mellom foreldre og barn anses å være slik at det skaper vansker for samspillet, og da også vansker for barnet er en måte informanten arbeider på at hun prøver å

få tak i foreldrenes egen tilknytningshistorier. Hun kan la barna få innblikk i denne historien så langt foreldrene vil. Dette kan gi barna en forklaring på den manglende omsorgen ved at det gis innblikk i foreldrenes egen historie. Hun forsøker å få frem en forståelse hos foreldrene at barna mangler tillit til dem og hvorfor. Informanten sier at utviklingspsykologiens kanskje viktigste bruksområde er å bidra til at barn ber om foreldrenes omsorg.

Det viktigste arbeidsredskapet, sier informanten er å stille spørsmål. Hun trekker fram at dette kanskje er familierapiens viktigste bidrag; mange kreative måter å stille spørsmål på. I tillegg kan det brukes genogram, Kvebækfigurer, tegning, foreldre og barn i samme sandkasse. Familierapien har også bidratt med en forståelse av at det er viktig å være ydmyke for hvordan endring skjer. Det betyr for henne at hun stiller sin kunnskap til disposisjon for barnet og foreldrene, men hun kan ikke styre i en spesiell retning.

Informant 2 – psykolog:

Informant 2 som er psykolog sier at det forsøkes å ta hensyn til barnets alder. Det vil legges inn mer struktur og føringer jo yngre barnet er. Hun forteller at hun jobber mye med foreldrenes forståelse av barnet. Terapeuten har som utgangspunkt at barn er aktører i eget liv og har positive intensjoner med sine handlinger og forsøker å formidle dette gjennom blant annet å stille spørsmål som kan gjøre dette perspektivet tydelig for foreldrene. Hun bruker også Duncans evalueringsskjemaer¹ for å få frem barnets stemme. Informanten mener at det å

¹ Spørreskjema som er utformet med utgangspunkt i arbeidet til Duncan, Miller og Hubble (1999) og som tar sikte på å fange opp hvordan klienten vurderer sin situasjon og om terapien oppleves som nyttig og til hjelp. Dette vises her til et skjema utformet spesielt for barn.

² Livets Elv er en metode hvor familien inviteres til å fortelle om sentrale hendelser i livet på en visualisert måte. Viktige hendelser symboliseres ved hjelp av figurer, tegninger og lignende. Familiemedlemmene lager hver sin linje, men legger de ved siden av hverandre. Noen hendelser vil de være sammen om, og andre vil være individuelle.

ha med seg at barna som aktører fra begynnelsen av. Utviklingspsykologi er med hele tiden og innbakt i det meste som gjøres, og anses som relevant for alt arbeidet som gjøres sammen med familier.

Informanten sier at hun ved å stille spørsmål forsøker å få frem hvordan foreldrene forstår barnet sitt, og hvilke grunner det kan ha for sin atferd. Hun kan stille spørsmål som tar sikte på å nyansere og utvide spesielt hvis foreldrenes forståelse av barnet er negativ. Hun har som utgangspunkt at barnet er en aktør som ved sine handlinger forsøker å tilpasse seg den situasjonen det opplever at det er i. Gjennom spørsmål til foreldre og barn vil hun forsøke å få frem dette perspektivet slik at foreldre kan se at barnet forsøker å få til noe positivt og at det forsøker å skape en sammenheng i livet sitt.

Informanten sier også at hun forsøker å hjelpe barn til å skape mening i tilværelsen ved å bidra til å sette sammen en historie som henger sammen. Hennes erfaring er at mange barn som kommer dit hun jobber opplever sin situasjon og sin historie som fragmentarisk og lite sammenhengende. Det arbeides da med å sette ord på historien, og sette ord på følelser knyttet til historien. Dette gjøres for å hjelpe barn til å skjønne at ting henger sammen. Dette kan gi et bedre utgangspunkt når det gjelder å tenke på framtiden.

Et konkret eksempel i forhold til å skape mening og sammenheng som informanten forteller om er en historien om pappaen til to barn på seks og åtte år som var innlagt på psykiatrisk sykehus: *"De fikk ikke lov til å treffe han. Det ble prøvd å finne måter å forklare dette for barna. Det ble introduserte begrepet tankesykdom for dem, fordi faren var svært deprimert. Dette kunne hjelpe dem til å forstå hvorfor faren kunne bli så sint og lei seg. I dette arbeidet ble det ble brukt Livets Elv.² Det ble også brukt tegning hvor barna tegnet marerittene de hadde i forbindelse med at far hadde vært sint, og de tegnet selve tankesykdommen. Det ble en slags leketerapi i Livets Elv. Det ble snakket om fortid og framtid. Vi snakket også mye om den tiden da faren ble innlagt på sykehus, og hva som skjedde i den forbindelse. Det ble jobbet med å skape mening. Jobbet mye med mor og stefar om hva de tenkte ville være nyttig for barna.*

Et annet eksempel som denne informanten nevner er om en gutt som stjeler. Foreldre er bekymret for at han skal utvikle kleptomani. Det ble forsøkt ut fra et aktørperspektiv å utforske hva som ligger bak, hva som var drivkraften i stjelingen hans. Det kom etter hvert

fram at han strevde med å få venner, og prøvde ved å stjele ting å skaffe seg det. Sammen med foreldrene kunne man se dette i lys av at han aktivt prøvde å gjøre noe med sin situasjon. Dette ga et annet utgangspunkt for foreldrene til å hjelpe han med å slutte å stjele.

Informant 3 – sosionom:

Informant 3 som er sosionom sier hun snakker med foreldre om deres egne problemer og hvordan disse kan ha skapt vansker for tilknytningsprosessen mellom foreldre og barn. Det jobbes da for å skape rom for ungdom og tydeliggjøre for foreldre hvordan samspillet har blitt, og blir påvirket av deres egne erfaringer. Hun forteller også at hun kan be foreldre om å fortelle fra ungdommens barndom. Dette setter ofte ungdommene pris på. Hun sier hun kan ha fokus på avstand og nærhet mellom foreldre og ungdom og se dette i forbindelse med tilknytningsteori. I forbindelse med pubertet hvor ungdom skal bli mer selvstendige i forhold til sine foreldre kan en vanskelig tilknytning gi vanskelig separasjon. Hun sier hun stiller spørsmål som inneholder kunnskap om ungdom og løsrivelse. Hun sier at i hennes jobb kan hun treffe en del foreldre som hun opplever devaluerer sitt barn samtidig som de setter grenser. Hun kan da stille spørsmål til foreldre som inneholder en anerkjennelse av at det kan være utfordrende å være tenåringsforelder, og samtidig gi forslag til å sette grense på en annen og ikke devaluerende måte:

”Vi vet jo at vi som foreldre kan bli like opprørte som tenåringsforelder, men har du noen erfaringer med at hun hører mer på deg hvis du sier noe positivt om henne? Eller har du noen erfaringer med at hvis du er rolig når du skal si ifra om at hun må gjøre leksene før hun går til venner så er det større mulighet for at hun respekterer det du sier?”

Informant 4 – sykepleier:

Sykepleieren er opptatt av barnets temperament og personlighet i sitt arbeid. Ved å fokusere på det sammen med foreldre kan de hjelpes til å se barnet på en annen måte enn kanskje den håpløse, umulige og uforståelige. Informanten sier hun stiller spørsmål ut fra utviklingspsykologisk kunnskap. Hun stiller spørsmål om hvordan barnet var når det var lite og setter det i sammenheng med hvordan ungdommen framtrer nå. Det hender også at ungdommer hører på når foreldre forteller om dette – de kan bli nysgjerrige på noe de ikke har hørt tidligere. Dette kan bidra til at foreldre og ungdom ser nye sammenhenger sammen. Kunnskapen kan også brukes som en ”undervisning” av foreldre på den måten at det kan formidles hvordan pubertet kan arte seg.

Denne informanten sier at hun også kan gjøre en slags vurdering av hvor ungdommen er i sin utvikling og modenhet. Denne vurderingen kan settes i forbindelse med annen kunnskap hun har om den aktuelle ungdommen. For eksempel hvis en ungdom har blitt utsatt for traumer, og hvordan dette kan ha påvirket utviklingen. Dette gjøres blant annet med den hensikt å hjelpe foreldre til å justere sine forventninger til ungdommen slik at disse blir riktige i forhold til hvor ungdommen er i sin utvikling. Det kan også være nyttig for den aktuelle ungdom å få innblikk i dette for å se at en har brukt mye krefter på å streve med virkninger av et traume. Informanten sier at økt forståelse for sammenhengen med hvordan man har det og det livet man har levd kan gi økt kapasitet både hos foreldre og ungdom.

Informanten sier at hun også forsøker å få tak i historier om ungdommen som barn, og gjerne historier som ikke handler om problemene, men som inneholder noe positivt.

Informanten sier at hun også ut fra utviklingspsykologisk kunnskap og erfaring med arbeid med ungdom kan anta at når den aktuelle ungdom blir eldre så vil hun eller han også modnes. Da vil forholdene sannsynligvis roe seg. Hjelp til foreldre i denne forbindelse kan være støtte til å holde ut til ting blir roligere.

Denne informanten er opptatt av å hjelpe ungdom og foreldre til å se sammenhenger. Hvis en ungdom får en diagnose så kan det snakkes om livet så langt i lys av denne. Det kan være med på skape nye historier fordi de det gjelder kan snakke om hva som har skjedd i lys av en ny kunnskap i form av en diagnose.

Informant 5 – psykolog:

Informant 5 som er psykolog forsøker å kombinere kunnskapen om barnet som aktør og eksterialisering av problemet. Han vil med det forsøke å hjelpe barn inn i en posisjon hvor de bekjemper problemet. Eksterialisering understreker også aktørperspektivet ved at barnet sees som noe annet enn problemet og sees på i stand til å bekjempe eller redusere problemets virkning på dets liv.

Han er interessert i hvordan barnet tenker og legger til rette for at det kan komme frem med sine historier og sine opplevelser av situasjonen.

Han sier han i psykologstudiet tilegnet seg en del utviklingspsykologisk kunnskap. Han sier han liker å jobbe slik at han deler kunnskap han har med familiene han jobber sammen med.

Informanten er opptatt av begrepet inntoning og intersubjektivitet slik som Stern beskriver det. Han sier at dette begrepet hjelper han til å tenke på viktigheten av å tone seg inn på det

aktuelle barnet og deres foreldre. Han sier videre at dette begrepet er viktig og brukbart i mange sammenhenger i livet. I samhandling med barn sier han at det å tone seg inn er nødvendig for å gjøre en vurdering av hvor det aktuelle barnet befinner seg utviklingsmessig. Dette gjøres også for å tilpasse seg på best mulig måte for å kunne engasjere barnet i samtalene.

Dette perspektivet bruker han også sammen med foreldre for å hjelpe dem til å tenke over hvordan barna deres har det og tone seg inn følelsesmessig for deretter å bruke denne innlevelsen til å se om de kan komme på nye måter å møte barnet på som fungerer bedre.

Informanten sier også at han kan utfordre foreldre på hva de vet og skjønner av barn har fått med seg av den aktuelle situasjonen. Hans opplevelse er at foreldre ofte undervurderer dette. Han kan spørre foreldre om de tror barnet har fått med seg noe i situasjonen som gjør at de strever med og prøver å løse den vanskelige situasjonen på en måte gjennom måten å være på. Her kommer aktørperspektivet inn ved at informanten gir til kjenne at han går ut fra at barn handler ut fra intensjon. Han sier at det har med å gjøre at man ser på barnet som en person med kompetanse, og at mye av arbeidet med foreldre er å bidra til at de blir sensitive overfor barna slik at de kan se hvilke, og hva slags prosjekter de holder på med.

Informanten gir et eksempel på hvordan det ble snakket med en jente som hadde blitt slått av sin mor. Mor hørte på mens terapeuten snakket med jenta. Den aktuelle situasjonen ble tegnet og det ble spilt rollespill. Informanten sier at dette er et eksempel på samtaler han kan ha med barn som tar sikte på å øke foreldres sensitivitet for barnet slik at de kan bli bedre rustet til å gi barnet riktig tilpasset støtte i sin utvikling.

Informanten sier videre at det å ha et kompetanseperspektiv på arbeidet med folk gjør det mer interessant for folk å delta i det du inviterer til ved at det tydeliggjøres at det er de som kan gjøre noe med sin situasjon. I forhold til det å jobbe med barn bidrar utviklingspsykologi som perspektiv til at man hele tiden vil forsøke å forstå barn bedre. Det er viktig i seg selv sier han.

Informant 6 – barnevernpedagog:

Informant 6 som er barnevernpedagog sier i utgangspunktet at han ikke opplever utviklingspsykologi som betydningsfull og viktig kunnskap i utøvelsen av sitt arbeid som familieterapeut. Han sier imidlertid at det han kan ha det med som en taus kunnskap knyttet til at han kan gjøre en vurdering av hvor barn er i sin språkutvikling for å kunne tilpasse samtalen til dette. Videre sier han at han kan gjøre en slags vurdering av barns kontaktevne og

eventuelt henviser barn videre til utredning. Han bruker ordet normalutvikling i forhold til språk og kontaktevne. Han sier blant annet: *”Når vi ser unger som strever med kontakten – og vi kan tenke; er det noe nevrologisk her – vi har det jo med oss på en måte.”*

Informanten sier at utviklingspsykologisk kunnskap ikke er en ressurs for han når det gjelder å stille spørsmål. Tvert imot sier han at det å være opptatt av det perspektivet kan føre til at man blir mer opptatt av kunnskapen utenfor klientene selv, og at man da kan stå i fare for å overse, eller gjøre mindre viktig den kunnskapen folk selv har om sine liv.

Et tema det ble snakket med denne informanten om, men som ikke omfattes av de spørsmålskategoriene er hvordan han tenkte om barnets posisjon i samtale. Her sa denne informanten at han la stor vekt på å ha barnets historie i fokus. Han sa han aktivt forsøkte få frem barnets opplevelse av sin situasjon og sine ønsker for endring. Han sa at han blant annet spurte om barnets opplevelse av situasjonen, og det presenterte problemet. Han spurte også barnet hvordan det så på problemet i betydningen av om barnet ønsket en endring eller ikke. Ved endringer ble barnet alltid spurt om hvordan det opplevde og evaluerte endringen. Var den ønsket, eller ikke.

4.6 Oppsummering og refleksjon

Ovenfor er det man kan kalle undersøkelsens resultater gjort rede for. Jeg har forsøkt å gjøre dette på en beskrivende måte hvor informantens stemme har fått anledning til å komme mest mulig tydelig fram. Det er informantens utsagn som står i fokus, og jeg har ikke gjort tolkninger av det jeg har presentert. Som jeg har beskrevet i metoddelen av oppgaven har jeg gjort tolkninger når jeg har valgt ut det jeg synes har vært relevant i forhold til å belyse problemstillingen.

Videre vil jeg forsøke å gjøre en oppsummering av resultatene som jeg har beskrevet ovenfor. Hensikten med dette er å gjøre resultatene mer tydelige. Når jeg gjør dette beveger jeg meg over i en fortolkning. Noe vil bære preg av ren oppsummering, mens noe også vil bevege seg i retning av refleksjon og diskusjon. Jeg vil legge vekt på å være tydelig på hva materialet sier i kraft av seg selv og hva som er mine refleksjoner.

Jeg har valgt å ta utgangspunkt i de fem analytiske områdene som jeg skisserte i metoddelen, og som har gått igjen i resultatdelen.

Om utviklingspsykologiens plass i informantenes grunn- og videreutdanning:

Fem av seks informanter sier at utviklingspsykologi hadde en betydelig plass i grunnutdanningen. Sykepleieren sier at temaet ikke hadde stor plass. Vi kan trekke ut av dette at informantene i det store mente at utviklingspsykologi hadde en betydelig plass i grunnutdanningen.

Av de seks informantene har tre videreutdanning i familierapi tilsvarende 60 studiepoeng eller mer. De tre andre har familierapiutdanning knyttet til henholdsvis spesialisering innen psykologi og klinisk utdanning innen barne- og ungdomspsykiatri. 5 av 6 informanter hevder at temaet hadde lite eller ingen plass i videreutdanningen i familierapi. Den sjette informanten som fikk sin familierapiutdanning som en del av klinisk utdanning i barne- og ungdomspsykiatri deltok i mye undervisning knyttet til utviklingspsykologi, men denne kunnskapen hevder hun ble problematisert i den delen av utdanningen som omfattet familierapi. Når denne utdanningen sees under ett kan det sies at utviklingspsykologi utgjorde en betydelig del. Men ut fra det informanten sier kan det se ut som den delen av utdanningen som innebærer undervisning og trening i familierapi ikke aktivt integrerte utviklingspsykologi, men tvert imot problematiserte den som relevant kunnskap. To av informantene uttrykte at for dem var fraværet av utviklingspsykologi i utdanningen et savn, og at de etterspurte dette i studiet. Det ble også fremholdt av en av informantene at dette er spesielt viktig for de familierapeuter som arbeider med barn.

Jeg trekker ut av dette at informantene gir uttrykk for at utviklingspsykologi har en betydelig plass i grunnutdanningen, og en liten plass i familierapiutdanningen. De fleste ser på mangelen på undervisning eller fokus på dette temaet i familierapiutdanningen som et savn.

Om betydningen av utviklingspsykologisk kunnskap i arbeidet

Som materialet viser er det en stor overvekt av familierapeutene i materialet som sier at de opplever utviklingspsykologi som viktig kunnskap å ha med seg i møte med barn og deres foreldre. (Fem av seks) Deres begrunnelser skiller seg lite fra hverandre og de nevner mange av de samme begrepene som inntoning, intersubjektivitet, tilknytning og aktørperspektivet som sentrale i sitt arbeid.

En av informantene anser ikke utviklingspsykologisk kunnskap som viktig og relevant fordi dette kan ta fokus bort fra klientenes egen kunnskap, og deres egne erfaringer. Denne

informantens uttalelser er gjør det mulig i oppgaven å tydeliggjøre flere posisjoner. Informantens bidrag gjør det mulig å se på det de fleste sier fra et perifert ståsted. Etter min oppfatning representerer denne informanten en markant del av familierapifeltet og blir på den måten også en representant for et syn som på en tydelig måte har gjort seg synlig. I drøftingen som kommer senere vil jeg forsøke å dra nytte av dette ytterpunktet for å gjøre den mest mulig innholdsrik og interessant.

Det kan sees to vesentlig forskjellige måter å forholde seg til utviklingspsykologisk kunnskap på. De fem som utgjør et klart flertall av informantene betrakter utviklingspsykologisk kunnskap som viktig, betydningsfull og til hjelp i arbeidet, og en som uttrykker det motsatte synet. Informanten som uttrykker det motsatte synet uttrykker dog at utviklingspsykologisk kunnskap benyttes i forbindelse med å vurdere barns språkutvikling og kontaktevne.

Om familierapeuter ønsker å lære mer om utviklingspsykologi

Informasjonen som fremkommer her følger i stor grad det som fremkommer i det foregående spørsmål. De av informantene som anser den aktuelle kunnskapen som betydningsfull i sitt arbeid ønsker også å lære mer. De temaer som nevnes er også ganske sammenfallende og må kunne sies å være sentrale innen dette feltet.

Den av informantene som ikke opplevde utviklingspsykologi som betydningsfull i sitt arbeid sier han vil prioritere å tilegne seg annet fagstoff, men han avviser ikke totalt å kunne lese noe innen feltet.

Forholdet til ekstern og intern kunnskap

Linjene i informantenes uttalelser følger her de samme sporene som ved de foregående 3 spørsmål. De fem som har et positivt forhold til utviklingspsykologi og til å bruke dette i en familierapeutisk sammenheng uttaler at slik kunnskap kan benyttes til å informere spørsmålene man stiller familien.

Alle disse fem sier at de ikke vil ta en ekspertposisjon overfor familiene utover at de er eksperter på å legge til rette samtaler. En av informantene sier en del om hvordan kunnskapen brukes på en ikke-ekspert måte ved blant å dele åpent med familiene den kunnskapen man har om et fenomen. Den samme informanten er også opptatt av at når man gjør det kan det skapes en dialog mellom kunnskap og familienes egne erfaringer. Informantene forstås dit hen at de ikke ønsker å fortelle folk hva som er riktig og galt ut fra teori, og at folks historier settes som rettesnor for hvordan de som terapeuter skal hjelpe.

Den av informantene som er kritisk til bruk av utviklingspsykologi begrunner dette med at kunnskapen hentes fra et annet sted enn familiene selv og at det ikke er hensiktsmessig fordi det tar fokus bort fra familienes egen kompetanse. Han konkluderer ikke med at det er umulig eller feil å gjøre dette, men sier at han ikke har sett eksempler på at dette kan gjøres på en bra måte.

Denne informanten har også sagt at han benytter kunnskap om barns språkutvikling og kontaktevne i sitt arbeid. Slik kunnskap må anses som ekstern kunnskap hentet fra forskning og teori om barns normale utvikling og væremåte.

Familieterapeutenes bruk av utviklingspsykologiske kunnskap

Under samtalene med informantene var jeg i forbindelse med dette spørsmålet opptatt av å spørre etter konkrete fortellinger om hvordan den utviklingspsykologiske kunnskapen ble brukt i praksis. Informantene som ga uttrykk for et positivt syn på utviklingspsykologisk kunnskap kunne si ganske mye om dette synes jeg. Informanten som ikke anså utviklingspsykologisk kunnskap som nyttig i sitt arbeid uttalte seg også om temaet, og i den videre framstillingen har jeg forsøkt å få disse også med.

Svarene informantene gir spenner vidt. De fleste av svarene inneholdt svært konkrete beskrivelser av hva terapeuten gjorde ut fra hva han eller hun tenkte. Disse svarene ga konkret informasjon om sammenhengen mellom hva terapeuten sa om den utviklingspsykologiske påvirkningen, og hvordan dette av terapeuten ble omsatt i konkret praksis. Andre svar var en del mindre konkrete og innholdet ga uttrykk for at kunnskapen ble brukt som en generell og gjennomgripende forståelse, men lite konkret om hvordan forståelsen ble omsatt i praksis. I disse svarene framkommer den utviklingspsykologiske kunnskapen som et slags bakteppe som preger det terapeutene gjør på en generell måte.

Jeg vil her også nevne at alle informantene som uttaler seg positivt om utviklingspsykologi har svar av både generell og konkret karakter.

Et utsagn som går igjen er at utviklingspsykologisk kunnskap ”gir spørsmålene en retning.” Dette angir at terapeuten har kunnskap om et felt som påvirker på en slik måte at kunnskapen integreres i spørsmålene og er med på å forme spørsmålet.

Et annet utsagn av denne karakter er ”å få et bilde av tilknytningen.” Dette sier kanskje noe om det samme som ovenfor at begreper (og innholdet av dette) hentet fra tilknytningsteori, som for eksempel ”utrygg tilknytning” brukes til å vurdere samspillet og kvaliteten i forholdet mellom foreldre og barn. Dette utsagnet angir at kunnskapen brukes til å vurdere noe, mer enn at det utløses en form for intervensjon i form av spørsmål eller annet.

Flere av informantene uttalte at de kan ”styre,” eller organisere samtalen slik at foreldre settes i en lytteposisjon til barnas framstilling eller fortelling.” Og et liknende utsagn er ”å gi barnets selvopplevelse første prioritet i rommet.” Dette begrunnes blant annet med at foreldrenes fortolkning av barnet føres tilbake til barnet og har på den måten en stor påvirkningskraft på hvordan barn oppfatter seg selv. Dette er en forståelse som hentes ut av tilknytningsteori. Det å legge til rette for en arena hvor foreldres fortolkning og forståelse av barnet kan i stor grad påvirke foreldres fortolkning, og på den måten også barnets selvopplevelse. I tilknytning til dette området kan det også forbindes uttalelser som ”gjøre foreldrene nysgjerrige” og ”stille spørsmål til foreldrene som nyanserer og utvider deres forståelse av barnet.” Det dreier seg her om, slik jeg forstår det, å utfordre foreldres forståelse av barnet slik at denne kan inneholde elementer som er mer nyttige for barnets utvikling. Spørsmål som kan forstås innen denne kategorien er om hvordan barnet var når det var lite. Dette begrunnes både ut fra å få frem av barnets temperament og personlighet, og historier som fremhever noe positivt.

Alle informantene var slik jeg forstår materialet opptatt av at barnets posisjon i samtalen skulle være sentral. I tillegg til begrunnelsen beskrevet i avsnittet ovenfor ble det også begrunnet med at det var viktig å engasjere barnet i egen endringsprosess. En informant nevner at det å bruke eksternalisering av problemet sammen med barn framhever barnet som aktivt handlende. En annen informant sier at det å stille spørsmål til barn om dets stillingtagen til problemene og endringene. Dette kan også forstås som en poengtering av å forholde seg til barnet som en person som kan bidra til å påvirke egen situasjon.

Et utsagn som også har med foreldres fortolkning av barna gjør er ”å fokusere på de positive forsøkene barn gjør,” og ”stille spørsmål som tydeliggjør en positiv intensjon hos barnet.” Disse utsagnene henspeiler på, slik jeg oppfatter det at, foreldres fortolkning av barns handlinger kan ha en mer eller mindre positiv vinkling. Med utgangspunkt i at barn kan sees

på som aktører som ut fra sine forutsetninger forsøker å handle på best mulig måte for seg og sine omgivelser.

Noen informanter snakket om det å bruke kunnskap om barn i vurderingen av hvordan de la opp samtalen. En informant sa at jo yngre barna var, jo mer planlegging var det bak tilretteleggingen, og en sa at han tok hensyn til hvor banet var i sin språkutvikling slik at samtalen ble best mulig tilpasset dette. En informant brukte begrepet ”inntoning” hentet fra Daniels Stern som en beskrivelse på sitt bidrag til å forstå barnet best mulig.

En av informantene snakket om det å stille spørsmål til foreldre om andre måter å sette grenser på med et innebyggt forslag til endring. Det innebygde forslaget ville da ha en begrunnelse i utviklingspsykologisk kunnskap. Dette er nær opp til å undervise slik en annen informant sa at hun kunne gjøre. Slik jeg forstod henne var det ikke undervisning i bokstavelig forstand, men noe formidling av kunnskap av hva puberteten innebærer og hvordan det kan arte seg for ungdommer.

Noen informanter snakket om det å snakke med foreldre om egen tilknytningshistorie for gjennom dette å bidra til en større forståelse for tilknytningsprosessen i forhold til egne barn. En av informantene sa disse historiene, eller deler av disse, etter avtale med foreldre kunne formidles til barna. Begrunnelsen for dette var å gi barna et innblikk som kunne være med på skape en forståelse av sammenhenger.

En av informantene sa at hun har ”fokus på barnets temperament og personlighet.” Dette er en uttalelse som jeg forstår som generell og som antyder at informanten er opptatt av å bruke kunnskap om personlighet og temperament til å få et bilde av den aktuelle ungdommen. Den informanten som sa dette uttalte også at hun stilte spørsmål til foreldre om dette. Da blir den generelle kunnskapen omsatt til praksis ved at det stilles spørsmål med utgangspunkt.

En av informantene nevner noen konkrete metoder som hun benytter sammen med barn. Hun nevner genogram, Livets Elv og reflekterende team hvor det benyttes dukketeatersom eksempler på metoder som tilpasse barns behov.

Kort oppsummering:

Informantene kom med ganske mange beskrivelser av hvordan de benyttet seg av utviklingspsykologisk kunnskap. Eksemplene som ble gitt var både generelle og konkrete.

Den generelle bruken av utviklingspsykologi kan forstås som at kunnskapen brukes som et teoretisk grunnlag som fungerer som et slags bakteppe i møte med barn og deres foreldre. Ved de mer konkrete eksemplene omsettes kunnskapen direkte til spørsmål, organisering av samtalen og valg av metodikk.

Den informanten som uttalte at han ikke opplevde utviklingspsykologisk kunnskap som betydningsfull i sitt arbeid uttalte at han gjorde en vurdering av barns språkutvikling og at barns "kontaktevne" noen ganger var et tema han var opptatt av. Det er vanskelig å se at det går an å være opptatt av disse forholdene uten å referere til noen form for kunnskap. Slik jeg oppfattet denne informanten brukte han denne kunnskapen for å legge best mulig til rette for en samtale tilpasset barnets språkutvikling, og med hensyn til kontaktevne, om et barn skulle henvises til utredning. Informanten var tydelig på, slik jeg oppfattet han, at kunnskapen ikke ble benyttet i den terapeutiske prosessen med barn og deres foreldre utover dette.

4.7 Et blikk på mulige diskurser i materialet

Det er i metodedelen av oppgaven redegjort for prinsipper og bruk av diskursanalyse. Når jeg velger å kaste et blikk også på diskurser som kan tre fram av materialet er det fordi jeg mener det kan belyse problemstillingen ytterligere.

Det jeg har sett på som interessant i denne forbindelse er om det i forhold til bruk av ekstern kunnskap, eller forskningsbasert kunnskap finnes ulike diskurser i materialet.. Diskurser kan identifiseres ved at informasjon som fremkommer i teksten holdes settes i forbindelse med kunnskap den som foretar undersøkelsen har om kulturen i det aktuelle feltet. (Thagaard 2003). Det blir derfor viktig å relatere det informantene sier til det kjennskap jeg har til familierapifeltet på dette området.

I det teoretiske materialet jeg har redegjort for fremkommer diskusjonen om terapi – intern og terapi – ekstern kunnskap frem hos blant annet Mæhle (2000,2001,2003) og Johnsen (2004) Forfattere som Øvreeide (2001) og Jensen (1999) drøfter ikke spørsmålet i seg selv, men gjør rede for hvordan utviklingspsykologisk kunnskap kan benyttes innen en familierapeutisk ramme. Dette perspektivet på familierapeutisk arbeid kommer til syne i materialet ved hjelp av de fem informantene som har uttalt seg positivt om bruk av utviklingspsykologi. Jeg mener at ut fra deres bidrag kan følgende diskurs utledes; *utviklingspsykologi er viktig (og*

nødvendig) kunnskap for familieterapeuter som arbeider med barn og deres familier, og den kan benyttes på en slik måte at den ikke hindrer brukernes egen kunnskap å komme fram.

En annen diskurs jeg mener kommer til syne i materialet er; *Bruk av forskningsbasert kunnskap (terapi – ekstern) stenger for menneskers egen kunnskap (terapi – intern) om sine liv.* Den informanten som uttaler seg kritisk til bruk av utviklingspsykologisk kunnskap begrunner nettopp sitt ståsted med en slik uttalelse. Slik sett er han en representant for et ståsted jeg mener kommer til syne hos sentrale bidragsyttere når det gjelder tenkning og metoder til familieterapifeltet, White (1997) og Anderson (1999.) Dette synet er forankret i sosialkonstruksjonismen (Freedman, Combs 1996 og McNamee, Gergen 1992)

Disse to måtene så forholde seg til kunnskap hentet utenfor selve terapiprosessen gjenspeiles i materialet og vil bli gjenstand for videre diskusjon.

5.Diskusjon

Jeg vil nå gå over til å drøfte de resultatene som jeg har presentert ovenfor. Jeg ønsker å se det informantene har gitt uttrykk for i lys av den tidligere presenterte teorien for på den måten å se om det kan komme fram informasjon av betydning som kan belyse problemstillingen i undersøkelsen

5.1 Tilbake til utgangspunktet – problemstilling og teori:

Mitt utgangspunkt for å gjøre denne undersøkelsen var min nysgjerrighet på hvordan familieterapeuter forholder seg til utviklingspsykologisk kunnskap i sitt arbeid. Dette ble nedfelt i problemstillingen slik den er beskrevet innledningsvis i oppgaven. Problemstillingen stiller spørsmål om familieterapeuter anser denne kunnskapen som viktig og relevant i utøvelsen av arbeidet, og om det kan sees noen forskjeller i det de sier ut fra utdanningsmessig bakgrunn. Videre spørres det om hvordan familieterapeuter beskriver hvordan de eventuelt benytter utviklingspsykologisk kunnskap, og om de vil lære mer og oppdatere seg på feltet.

I teoridelen har jeg forsøkt å gi et bilde av sentrale deler av utviklingspsykologien. Jeg har ikke hatt som mål å gi et fullstendig bilde av denne, men forsøkt å finne frem til de mest sentrale begreper og teoretikere. Videre har jeg forsøkt å finne frem familieterapeutisk litteratur som tar for seg familieterapi og utviklingspsykologi. Heller ikke på dette området har jeg hatt som mål å gi et fullstendig bilde, men å gi et innblikk i dette feltet. Når det gjelder norsk familieterapeutisk litteratur som tar opp i seg utviklingspsykologi var bildet relativt oversiktlig. Ved en gjennomgang av Fokus på Familien fra 1992 og frem til i dag kunne jeg finne en håndfull artikler som omhandlet temaet.

Når det gjaldt engelskspråklig litteratur var bildet noe mer sammensatt. I amerikanske og engelske tidsskrifter fant jeg relativt mange artikler som omhandlet tilknytningsteorier og familieterapi. Et eksempel er at tidsskriftet Family Process som viet hele høstnummeret 2002 til dette temaet. Jeg har ikke tatt høyde for å gi et fullstendig bilde av dette. Av det jeg fant som jeg ble mest nysgjerrig på var den engelske psykologen Rudi Dallos` sitt arbeid (Dallos 2006) Det er redegjort kort for dette i teorikapittelet.

5.2 Sentrale tema fra teori

Foreldre har en stor betydning for barn når det gjelder å skape forståelse og sammenheng av de opplevelser det inngår i. Dette kan sies å være et gjennomgående synspunkt i nyere utviklingspsykologisk litteratur. Videre er temaet foreldres inntoning, og det å se barnet som aktivt når det gjelder å påvirke sine omgivelser også et viktig anliggende hos blant flere teoretiker. Dette er da også sammenfallende med de temaer Mæhle (2000,2001,2003) fremhever som, sentrale i den utviklingspsykologiske litteraturen; barnet som aktør, tilknytningsteorier og temperamentsforskning. I tillegg har jeg i den litteraturen jeg har beskrevet også funnet argumentasjon for å gjøre bruk av kunnskap om barns kognitive utvikling (Wachtel 2001, Stratton 1988) Videre er det i litteraturen funnet begreper som intersubjektivitet, inntoning og affektinntoning (Røed Hansen, Johnsen, Sundet 1994 og Johnsen, Sundet, Wie Thorsteinson 2000, Øvreide 2001).

I den videre drøftingen vil jeg forsøke å vise om, og eventuell på hvilken måte disse begrepene er til stede i informantenes fortellinger.

5.3 Utviklingspsykologiens bruksområde

Familieterapeutene som ble intervjuet ble spurt om å beskrive sin praksis i relasjon til undersøkelsens formål. For de fem som opplevde utviklingspsykologi som et viktig og nødvendig i arbeid med barn og deres familier ble dette et naturlig tema i samtalene. Jeg mener det har gjort det mulig å få frem ganske rike beskrivelser (Geertz 1973 i White 1997) av familieterapeutisk praksis informert av utviklingspsykologi.

Familieterapeutene forteller om at utviklingspsykologi representerer et teoretisk bakteppe som gjennomgående brukes i møte med barn og deres familier. Jeg tolker det slik at den kunnskapen ikke brukes slik at den tas fram av og til når terapeuten vurderer at det er behov for det. Man kan si at utviklingspsykologisk kunnskap representerer for disse informantene

grunnleggende teoretisk kunnskap om barn, og hvordan de utvikler seg, og som er til stede i terapeutenes bevissthet kontinuerlig.

5.4 Fra generell kunnskap mot konkret handling

Den generelle kunnskapen om utviklingspsykologi kom til syne i uttalelser som "utviklingspsykologi gir spørsmålene en retning," som antyder at spørsmål kan informeres av kunnskap, men sier ikke noe spesielt om retning eller innhold.

Videre er uttalelser som "få et bilde av tilknytningen," "fokus på temperament og personlighet," eksempler på uttalelser som angir et generelt fokus. Av uttalelser som mer går i retning av å antyde konkret handling fra terapeutens side er uttalelser som "vurdering av hvor barnet er i sin språkutvikling," og legge til rette i samtalen ut fra hvor barnet er i sin språkutvikling."

I kapittelet hvor det redegjøres for resultatene, eller funnene i undersøkelsen er det gjengitt ganske mange uttalelser informantene har gitt om hvordan de benytter utviklingspsykologisk kunnskap i praksis. I teoridelen av oppgaven, og innledningsvis i diskusjonen listet jeg opp de temaene jeg har funnet i utviklingspsykologisk litteratur, og litteratur som omhandler utviklingspsykologi og familieterapi. I diskusjonen her mener jeg det er interessant å drøfte hvorvidt disse temaene er synlige i svarene, og på hvilken måte de blir konkret brukt av terapeutene.

5.5 Foreldres forståelse og fortolkning

Terapeutene har mange beskrivelser av hvordan dette temaet kan ivaretas. Når det beskrives hvordan foreldre settes i en lytteposisjon til barnas fremstilling av sin opplevelse av seg selv og sin situasjon, for å "gjøre dem nysgjerrige på barnet sitt" vil foreldre måtte høre på hva barnet har å si. Uttalelsen "gi barnets selvopplevelse 1. prioritet i rommet," understreker noe av det samme. Disse utsagnene beskriver mest en holdning, og en motivasjon hos terapeuten til kanskje å hjelpe foreldre i sitt strev med å fortolke og forstå barnet sitt. Informantene forteller blant annet at de kan stille spørsmål til foreldre som nyanserer og utvider foreldrenes forståelse av barnet.

Terapeutenes beskrivelser av sine måter å arbeide på mener jeg å finne i litteraturen som det er redegjort for. Øvreeide (2001) beskriver en måte å arbeide på som han kaller triangulerte samtaler, og som nettopp retter oppmerksomheten mot barnets opplevelse og framstilling av situasjonen ved blant annet å sette barn i en lytteposisjon. Hensikten med å gjøre det på denne

måten er ifølge Øvreeide bidra til at foreldre blir sensitive overfor barnets behov og at det igjen kan utløse best mulig tilpasset utviklingsstøtte. Øvreeide refererer i stor grad til Stern (1985,2004) som blant annet er opptatt av selvopplevelse. Johnsen, Sundet og Wie Thorsteinson (2000) har også Stern som teoretisk referanse for sine beskrivelser av familierapi i kombinasjon med selvpsykologi.

Et annet spørsmål som nevnes er at foreldre kan spørres om hvordan en ungdom var som lite barn, og gjerne forsøke å få frem mestringshistorier, eller positive historier. Slike spørsmål kan ha flere målsettinger. Det kan bidra til å få frem historier som bidrar til å nyansere en eventuell problemhistorie ved at mer positive historier kommer fram, og det kan bidra til en nyansert forståelse av hvem ungdommen er.

Aktuell teori å knytte dette opp mot er spørsmål om unntak (de Shazer) og spørsmål om unike resultat (White 1997, Lundby1998) Målsettingen med slike spørsmål er å hjelpe klienten til å huske hendelser som ikke er dominert av et eller flere problemer. Det er alternative positive historier ved personen som løftes fram for å rette oppmerksomheten mot mestring og ressurser.

5.6 Tilknytning

I materialet finner jeg uttalelser som omhandler tilknytning mellom foreldre og barn. Det er ovenfor redegjort for uttalelser av generell karakter. Det mest konkrete jeg finner i materialet er terapeuter som sier at de spør foreldre om egen tilknytningshistorie. Dette kan gjøres som tidligere beskrevet i den hensikt å bevisstgjøre hva egen oppvekst kan ha av betydning for hvordan man utfører omsorgsoppgaver overfor egne barn. En av informantene sa at hun også kunne etter avtale med foreldre bidra til at foreldres eventuelle problematiske oppvekstvilkår ble delt med barna. Dette ut fra en målsetting om å bidra til en forståelse for sammenhenger for barnas del. I forbindelse med arbeidet med dette temaet beskriver terapeuter at de bruker genogram og Livets Elv. Dallos (2006) beskriver en måte å jobbe på (ANT) som tar opp i seg disse elementene av forståelse og intervensjon.

5.7 Barnet som aktør

Barnet som aktivt handlende og meningssøkende vesen er et av den nyere utviklingspsykologiens viktigste påstander. At barnet helt fra fødsel av både søker kontakt (Stern 1985) og har en mulig medfødt narrativ kapasitet (Bruner 1990) leder oss til en

forståelse av barn som aktivt handlende og aktivt meningssøkende. Et spørsmål å stille seg er derfor om det i terapeutenes uttalelser fremkommer informasjon om de ivaretar dette perspektivet, og eventuelt hvordan.

”Å gjøre barn til aktører i eget liv ved å hjelpe dem til å eksternalisere problemet” (fotnote) er en av uttalelsene en informant gir. Eksternalisering betyr å ta kampen opp mot problemet som påvirker livet på en negativ måte, og denne måten å intervensere forutsetter at barnet selv aktivt gjør noe for å påvirke problemet slik at det mister noe av sin negative virkning. Det å sette barn i en posisjon hvor de forteller sin opplevelse av sin situasjon, og hvilke ønsker det har for endring, og kanskje forslag til hva som kan gjøres, er også et eksempel på å ta på alvor at barn aktivt påvirker sine omgivelser. Dette er en tydeliggjøring både overfor det konkrete barnet og dets omgivelser.

5.8 Temperament og personlighet

Det finnes ikke så mange eksempler i materialet på hvordan dette perspektivet ivaretas. En informant sier at hun spør foreldre om personlighet og temperament, og at hun har ”fokus på det.” Jeg forstår dette som et uttrykk for en mer generell holdning, men sier lite om hva som faktisk gjøres.

Dette temaet kan også sees i sammenheng med foreldres forståelse og fortolkning av barnet, og hvilken betydning dette igjen kan ha for barnets selvpplevelse (Øvreeide 2001). Å bidra til å nyansere og utvide foreldres forståelse av barnet kan også dreie seg om å bidra til at sider ved temperament og personlighet blir bedre kjent, som igjen kan bidra til at foreldre kan støtte barnet sitt på en mer tilpasset måte.

5.9 Barns kognitive utvikling

Informantene sier om dette temaet er at de tilpasser metoder som brukes etter barns alder og utvikling. Eksempler er at dukketeater kan brukes som reflekterende team, Livets Elv anses som en god måte for barn å delta i samtaler på, det forsøkes å tone seg inn rent språklig for å kunne kommunisere best mulig med barnet. En informant sier at barns evne til kontakt kan komme i fokus. Hvis terapeuten vurderer det slik at denne evnen avviker fra det som oppleves som vanlig kan det være grunnlag for å henvise til utredning.

Disse svarene tyder på at terapeutene bruker sin kunnskap dels direkte ved at metoder tilpasses barnets utviklingsnivå, og dels på en generell måte ved at det gjøres vurderinger som kan gi grunnlag for videre utredning.

5.10 Er det forskjeller mellom utdanningsgruppene?

Fem yrkesgrupper er representert i materialet. Et punkt i problemstillingen dreier seg om terapeuter fra ulike utdanninger uttaler seg ulikt om viktigheten og relevansen av det aktuelle temaet i forhold til arbeidet. Ut fra det tilgjengelige materialet kan jeg ikke lese ut en slik forskjell. Ut fra utdanningsbakgrunn eksisterer det nok ulikheter med hensyn til kunnskapsnivå. Jeg går ut fra at psykologer og leger har mer om dette temaet i sin utdanning enn sykepleiere, sosionomer og barnevernpedagoger. Når jeg i materialet ikke kan se noen forskjeller av betydning kan det spille en rolle at alle har relativ lang arbeidserfaring knyttet til arbeid med barn og familier. Det er rimelig å tro at informantene gjennom disse jobbene har ervervet seg kunnskap om dette området i stor grad.

Det er også viktig å si at utvalget i seg selv gjør det vanskelig å si noe om dette temaet. Jeg har i tillegg til å se på gruppene imellom, også sett på gruppen lege, psykologer i forhold til gruppen bestående av sykepleier, sosionom og barnevernpedagog. Heller ikke ut fra disse gruppene har jeg sett forskjeller som jeg har funnet grunnlag for å drøfte videre. Det kan vel sies at en denne delen av problemstillingen trenger et større utvalg for å få data som kan vurderes som gyldige.

5.11 Den ene

Det var i utgangspunktet lite naturlig å snakke med den ene informanten som hadde et annet synspunkt enn de øvrige om hvordan han benyttet en kunnskap han ikke opplevde nytten av. I samtalen med den aktuelle informanten ble det snakket om hva han tenkte om, og hvordan han ønsket å forholde seg til barn i samtaler. Uttalelser om dette mener jeg er interessant å se i sammenheng med hvordan de andre brukte sin kunnskap. Imidlertid må det poengteres at uttalelser fra en informant er lite. Ideelt burde utvalget inneholdt flere informanter som uttalte skepsis til bruk av utviklingspsykologisk kunnskap. Dette hadde gjort beskrivelsene fra dette perspektivet rikere. Rikere på den måten at det ville vært lettere å trekke ut mening som igjen ville beriket drøftingen opp mot problemstilling.

Kan disse ulike synspunktene lede til noen forskjeller i hva informantene sier om sin praksis, og er det likheter å finne i praksis til tross for ulike syn på nytten av utviklingspsykologisk kunnskap? Jeg mener imidlertid at de to sidene kan representere to ulike diskurser som er representert i familieterapifeltet, og i denne oppgaven blir de brukt som representanter for disse. Som svar på dette spørsmålet vil jeg si at materialet ikke viser forskjeller i måten å snakke om hvordan informantene ønsket å forholde seg til barn i terapeutiske samtaler. Alle informantene, slik jeg forstod dem, ønsket å ha barnet i sentrum. Den ene informanten som var negativ til å benytte utviklingspsykologisk opplevde jeg var klar og tydelig på det. Han fortalte at han pleide å stille barnet spørsmål om hvordan det opplevde sin situasjon og hvordan de tok stilling til opplevelse. Han spurte også om hvordan de tok stilling til endringer i situasjonen, om for eksempel endringen var ønsket eller ikke. Slike spørsmål direkte til barnet forstår jeg som et valg i forhold til at barnet skal ha den sentrale plassen i familiesamtaler. Videre forstår jeg denne måten å jobbe på som et uttrykk for at barnet sees på som en aktør som har muligheter til å påvirke sin situasjon. Spørsmålene som stilles kan være med på å øke barnets opplevelse av å kunne påvirke

Som nevnt skal man være svært forsiktig med å trekke slutninger basert på uttalelser fra en informant. Derfor er det med forsiktighet jeg uttaler at denne informanten kan forstås på den måten at han benyttet seg av det man kan kalle ekstern kunnskap i forbindelse med at han gjør seg opp en slags mening, eller har en oppfatning av barns språkutvikling og kontaktevne. Disse to begrepene står ikke som isolerte størrelser med et innhold som er allment gitt, men refererer til noe utenfor seg selv.

Språkutvikling og kontaktevne kan sees på som normative begreper som sier noe om hva som er normal utvikling av språk og kontaktevne basert på studier av disse fenomenene. Selv om informanten ikke kategorisk avviste ekstern kunnskap representert ved utviklingspsykologi var hans uttalelser relativt klare når han sa at andre perspektiver ble sett på som mer nyttige enn utviklingspsykologisk kunnskap i det terapeutiske arbeidet, og at et slikt perspektiv kunne stenge for brukernes egen kompetanse.

5.12 Utviklingspsykologi og familieterapiutdanning

De intervjuede informantene er ganske entydige i sine svar når de sier at utviklingspsykologi hadde ganske stor plass i deres respektive utdannelser. De er nesten mer entydige når de sier at familieterapiutdannelsene de har deltatt på, i svært liten grad har hatt utviklingspsykologi

som tema. De av informantene som har uttalt seg positivt til temaet med hensyn til å gjøre bruk av det i praksis sier også noe om de synes temaet burde være representert ved større tilstedeværelse i familieterapiutdanningen. Denne utdanningen som de fleste andre vil være i stadig endring og utvikling. Det er mange faktorer som vil være med å påvirke innholdet i en familieterapiutdanning. Det kan tenkes at det også er andre områder enn utviklingspsykologi som kunne vært bedre belyst. Hvis terapeutene hadde blitt spurt om dette kunne det hende de ville prioritert andre temaer høyere. Det har jeg ingen informasjon om, men det omfattes heller ikke av problemstillingen.

Når det gjelder ønsket om utviklingspsykologi i familieterapiutdanningen kan jeg ikke finne forskjeller mellom de ulike utdanningsgruppene. Man kunne kanskje tenkt at terapeutene som er leger og psykologer ikke opplevde behovet for dette like stort som de andre fordi temaet har blitt grundig berørt i deres grunnutdanninger.

Det skal nevnes at de øvrige terapeutene i utvalget har utdannings, og arbeidserfaring som tilsier at de har hatt anledning til å tilegne seg mye om det aktuelle temaet. Dette kan ha utlignet forskjellene noe. En av informantene mottok mye undervisning om temaet i sin videreutdanning til klinisk sosionom, og den andre informanten har arbeidserfaring fra en institusjon hvor utviklingspsykologiske temaer var særdeles aktuelle. Ut fra detta kan det sies at alle de fem som uttaler seg positivt om temaet har mye kunnskap, men savnet formidling av teamet i familieterapiutdanningen.

At man har en del kunnskap om et tema betyr ikke at man kan mye om hvordan det skal benyttes i praksis. Et ønske fra familieterapeuter med et betydelig kunnskapsnivå innen utviklingspsykologi om å lære mer betyr slik jeg forstår det at de har behov for å sette seg inn i hvordan denne kunnskapen kan benyttes og omsettes i praksis. I tillegg foregår det selvfølgelig fag- og teoriutvikling på dette området som fagpersoner ønsker å oppdateres på.

Det arbeider familieterapeuter innen ulike deler av helsevesenet. De fleste arbeider innen familievernet med parterapi som hovedoppgave. Det finnes ingen oversikt over hvor stor andel av familieterapeutene som jobber med barn, men jeg vil anta at de er i mindretall sett i forhold til de som ikke jobber med barn. For de familieterapeuter som arbeider med barn vil barnespesifikk kunnskap være av betydning av flere grunner. I teoridelen er det beskrevet momenter som går i retning av at temaet er viktig for familieterapeuter som arbeider med barn å vite noe om. (Mæhle 2000,2001,2003) Videre er det beskrevet måter denne kan benyttes på.

Familieterapifeltet har lang tradisjon for å forene ulike yrkesgrupper i en terapeutisk tradisjon som inneholder et sett av mer eller mindre definerte og beskrevne arbeidsmetoder.

Tverrfaglighet er en regel og ikke et unntak slik jeg oppfatter det. Jeg tror en faktor som har bidratt til samling og er et fellesskap omkring overordnet grunnleggende forståelse og måter og arbeide sammen med familier på. Forståelsen og metodene har ikke tilhørt en spesiell yrkesgruppe, men mange yrkesgrupper har vært interessert i disse. Dette har etter min mening ført til fellesskap og ikke konkurranse. Det har utviklet seg et felles språk som fagfolk fra ulike utdannelser kan kommunisere innenfor.

Dette har kanskje ikke en direkte relevans til problemstillingen, men jeg velger å reflektere over det her med tanke at store ulikheter i kunnskapsnivå på et område det er viktig for familieterapeuter å vite noe om, kan bety noe for feltets legitimitet utover feltets egne grenser.

Når jeg nå frembringer at det kan være forskjeller blant familieterapeuter når det gjelder utviklingspsykologisk kunnskap så er det ikke for å skape forskjeller. Men jeg er av den oppfatning av at delt kunnskap og interesse for et felt er nødvendig for at fruktbare og utviklende faglige dialoger skal kunne ta plass. Faglige diskusjoner handler blant annet om at det eksisterer et felles språk om sentrale elementer i det man diskuterer. Man kan mene ulikt om noe, men det er en forutsetning for diskusjonen at man vet hva mener ulikt om. Hvis det er slik at familieterapeuter rekruttert fra utdannelser som inneholder mindre barnespesifikk kunnskap enn leger og psykologer kan det føre til kommunikasjonsmessige vansker fordi kunnskapsnivået er ulikt.

5.13 Diskusjonen om terapi - intern og ekstern kunnskap.

Magne Mæhle (2000,2001,2003) er den av forfatteren presentert i teoridelen som tar opp diskusjonen om bruk av terapi – ekstern og terapi – intern kunnskap. Han argumenter for en praksis hvor terapi – ekstern kunnskap som utviklingspsykologi er et eksempel på, benyttes til å informere spørsmålene terapeuter tar i bruk.

Informantene gir slik jeg oppfatter dem alle uttrykk for at de legger opp til å ha en ikke – ekspert posisjon overfor familiene de møter. De ønsker å se på familienes kompetanse og erfaring som de viktigste ressursene i den terapeutiske prosessen slik jeg oppfatter dem. Dette gjelder både de som ga uttrykk for en positiv innstilling til bruk av utviklingspsykologi, og den ene som ikke gjorde det. Noen av informantene brukte ord som ”å undervise” og

”formidle” kunnskap om barns utvikling. For eksempel undervise foreldre i hva som er normalt for tenåringer å gjøre når de er i puberteten. Om denne type formidling av kunnskap kan forstås som formidling fra en ekspert til en ikke – ekspert avhenger blant annet av om hvordan dette følges opp.

En av informantene sier at det er viktig å dele den kunnskapen en har, og videre at det er hvordan en bruker kunnskapen som er viktig. En av informantene sier også at teori er viktig, men livet går foran. Kunnskap kan settes i forskjellige posisjoner, og brukes på forskjellige måter. Kunnskap kan settes i en posisjon hvor den har en opphøyet betydning hvor den er vanskelig å være kritisk ovenfor, og den kan settes i en posisjon hvor den nettopp settes under et konstant kritisk blikk. Kunnskap kan også brukes av fagfolk som en fasit klientenes liv sees i forhold til, og på den måten ha en større betydning enn hva folk selv sier. Kunnskap kan også deles med dem det gjelder og de kan åpent spørres om hva dette kan bety for dem. En slik praksis kan kalles transparent. Et viktig prinsipp i narrativ terapi slik Michael White (White 1997) beskriver den.

6. Konklusjoner

6.1 Betydning

Bildet er relativt entydig med hensyn til hvordan informantene ser på viktigheten og anvendbarheten av utviklingspsykologisk kunnskap. Fem er som nevnt svært positive og av dette følger også at de vil lære mer om utviklingspsykologi. En av informantene har ikke dette synet, og han begrunner dette med at denne kunnskapen representerer viten som kan stå i veien for brukernes egen kompetanse og erfaring. For diskusjonen i denne undersøkelsen kunne det vært bra om fordelingen blant informantene hadde vært mer jevn når det gjelder dette spørsmålet. En informant mot fem informanter er en skjev fordeling. Blant de fem er det nyanser og forskjeller som bidrar til dybde og bredde for det ståstedet de representerer. Muligheten å utdype den andres sidens synspunkter har jeg ikke på samme måte. Samlet ville det gitt mulighet for en bedre forståelse av problemstillingene.

6.2 Anvendbarhet

Familieterapeuter som arbeider med barn og deres familier sier at utviklingspsykologisk kunnskap er viktig i arbeidet. Familieterapeutene bruker denne kunnskapen som et teoretisk bakteppe som går igjen på en generell måte i hvordan de tenker om de fenomener de møter. I tillegg kan familieterapeuter i stor grad beskrive hvordan denne kunnskapen kan få en praktisk betydning. Praksisbeskrivelsene i materialet viser at de spurte familieterapeuter i stor grad klarer å bruke den aktuelle kunnskapen ved hjelp av sentrale metoder beskrevet innenfor familieterapilitteratur som sirkulær spørring, intervenserende spørsmål og spørsmål som fremhever aktørperspektivet. Ingen kunnskap har verdi i seg selv. Den må kunne brukes på en

eller flere måter for å kunne kalles nyttig. Etter min oppfatning beskriver informantene måter å benytte den aktuelle kunnskapen på som de opplever som nyttig. Om dette kommer familiene til gode kan ikke denne undersøkelsen gi noe svar på. Det må andre undersøkelser til før å komme fram til beskrivelser av opplevd effekt. Da måtte vi undersøkt hvordan de aktuelle familier opplevde hjelpen de fikk. I denne undersøkelsen har vi kun tilgang til terapeutenes beskrivelser.

6.3 Fordelingen mellom informantene

Når alle seks informanter sees under ett hva synspunkter i forhold til problemstillingen angår, representerer en av dem et ytterpunkt mens de fem andre befinner seg i sentrum.

Informantenes svar viser at sentrale deler av utviklingspsykologien har relevans for familierapeuter som arbeider med barn og deres foreldre. Temaer som tilknytning, foreldres forståelse og fortolkning av sine barn, og det å se barnet som aktør med positive intensjoner tas opp i familierapeutisk praksis. Informanten i periferien hevder at kunnskapen ikke er til nytte for han i hans arbeid.

6.4 Bruk av forskningsbasert kunnskap

Med de forbehold som ligger i undersøkelsens omfang og i utvalget av informanter vil jeg gå langt i å hevde at familierapifeltet vil berikes av å ha et mer aktivt forhold til utviklingspsykologi. Selv om utviklingspsykologi og familierapi tilhører ulike faglige tradisjoner, og har ulike forhold til kunnskapsgenerering er det mulig at fellesområdene er flere enn det vi vanligvis tenker. Schaffer (2000) presenterer sentral forskning som er foretatt med og i forhold til barn. I bokens innledning sier forfatteren klart og tydelig at denne forskningen kan ha et ideal om å være objektiv, men at det er ønsketenkning å tro at den kan bli det. Det trekkes fram flere begrensninger denne type forskning kan ha. Schaffer hevder også at det er viktig at forskning sees på som en vedvarende prosess, og at det ikke finnes noe slikt som en helt definitiv undersøkelse. Det vil vel være å ta for hardt i at en slik tilnærming til forskning nærmer seg er en "ikke – vite" holdning slik vi forbinder med narrativ tilnærming. (Anderson 1999), men det er allikevel fristende minne familierapifeltet på at forskere innen naturvitenskapelig tradisjon har et ydmykt forhold til verdien og sannheten i sin egen forskning. Det kan se ut som at det er toleranse for uvisshet også blant forskere fra dette feltet.

En av informantene uttalte at ”*det er måten kunnskap ble brukt på som er det viktigste.*” Et slik utsagn sier noe om at vi har med oss viten inn i møter med familier, og denne vil spille en rolle på en eller flere måter. Det er et anerkjent prinsipp at det er en fordel for behandlere at de har et reflektert forhold til faktorer i eget liv som kan ha innvirkning på den jobben de gjør. Det kan være forhold knyttet til oppvekst eller forhold nærmere i tid. Selv de vanskeligste livshendelser kan være en ressurs hvis man har et reflektert forhold til det, på samme måte som den samme livshendelsen kan utgjøre et hinder. Av samme grunn mener jeg det er viktig å ha et reflektert forhold til den teoretiske viten man har. Et reflektert og bevisst forhold betyr at man kan ta den i bruk til det beste for familiene. Og med den ydmykheten som en av informantene ga uttrykk for med uttalelsen ”*livet selv går foran teori*” burde det gå an å hente ut verdifull inspirasjon fra blant annet utviklingspsykologisk kunnskap, og bruke denne i familierapeutisk praksis uten at det betyr at familienes egne erfaringer og egen kompetanse kommer i bakgrunnen.

6.5 Avsluttende kommentar

Når det argumenteres for at utviklingspsykologi kan brukes slik som beskrevet ovenfor kan en tenke at dette kan få konsekvenser for utdanning av familierapeuter. Arbeider som det er redegjort for i undersøkelsen samt informantenes uttalelser peker i retning av et behov for slik undervisning. Et slikt forslag støttes av argumenter som at utviklingspsykologi er viktig kunnskap i seg selv for terapeuter som arbeider med barn. Dernest er det viktig å belyse hvordan denne kan anvendes i en familierapeutisk kontekst. Det er også av betydning at familierapeuter er rekruttert fra ulike grunnutdannelser og de ut fra det vil ikke stille likt med hensyn til kunnskaper knyttet til dette temaet. Undervisning om temaet kan utligne en slik forskjell og bidra til et mer felles språk og forståelse.

Det er her viktig å nevne at kunnskap om teori ikke er det terapeuter setter høyest på sin liste over hva som påvirker dem (Orlinsky, Ambühl og Rønnestad 2005). I følge disse forfatterne kommer barndomsopplevelser og møter med toneangivende voksne på de to første plassene og praksisteori på tredje.

Det meste av den nyere utviklingspsykologiske kunnskapen omhandler relasjonelle temaer som tilknytning og hvordan barn påvirker sine omgivelser. Det kan sies at de er systemiske i sin forståelse og utforming. Sett ut fra dette skulle en tro at familierapeuter ville være interessert i systemiske teorier som også inneholder viktig kunnskap om barns utvikling.

I denne undersøkelsen har familieterapeuter formidlet seg om sitt forhold til utviklingspsykologi. Jeg ser at det kan være interessant å undersøke dette saksfeltet nærmere, men da på en måte som også tar høyde for å undersøke konkret hvordan familieterapeuter jobber.

Det er ikke gjort mye klinisk forskning i Norge på familieterapeutisk virksomhet. Jeg mener det kunne vært av interesse for feltet å undersøke videre hvordan familieterapeuter konkret bruker sin teoretiske kunnskap. Slike undersøkelser kan legges opp til studier av klinisk arbeid ved hjelp av direkte observasjon og videoopptak. En systematisk undersøkelse av hvordan terapeuter handler sammen med familiene kan generere praksiskunnskap som kan være et av flere bidrag i den videre fagutviklingen.

Litteraturliste

- Andersen, T. 1987: The reflecting team: Dialogue and meta - dialogue in clinical work, *Family Process*, vol. 26
- Anderson, H. 1999: *Samtal, språk och möjligheter. Psykoterapi og konsultation ur en postmodern synvinkel*, Mareld, Stockholm.
- Bergin, F.J., Lambert, M.J. & Garfield, S.L. 2004: *Bergin and Garfield's handbook of psychotherapy and behavior change*, 5th utg, Wiley, New York.
- Boscolo, L. Cecchin 1991: *Systemisk familierapi - Milanometoden : samtaler om teori og praksis*, Reitzel, København.
- Bruner, J. 1990: *Acts of meaning*, Harvard University Press, London.
- Burck, C. 2005: Comparing qualitative research methodologies for systemic research: the use of grounded theory, discourse analysis and narrative analysis., *Journal of Family Therapy*, vol. 27
- Burck, C., Frosh, S., Strickland - Clark & Morgan, K. 1998: The process of enabling change: a study of therapist interventions in family therapy, *Journal of Family Therapy*, vol. 20: 253-267.
- Cooklin, A. 2001: Eliciting Children`s Thinking in Families and Family Therapy, *Family Process*, vol. 40: 293-312.
- Dalen 2004: *Intervju som forskningsmetode. En kvalitativ tilnærming*, Universitetsforlaget, Oslo.

- Dallos, R. 2006: *Attachment Narrative Therapy; Intergrating Systemic, Narrative and Attachment Approaches*, Open University Press, Berkshire.
- de Shazer, S. 1997: *Ledtrådar*. Mareld, Stockholm
- DeSocio, J. 2005: Accessing Self-development through Narrative Approaches in Child and Adolescent Psychotherapy, *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, vol. 18
- Flaskas, C. 2002: *Family Therapy Beyond Postmodernism*, Brunner - Routledge, Hove
- Fog, J. 2004, *Med samtalen som utgangspunkt. Det kvalitative forskningsinterview*, 2. utg, Akademisk Forlag, København.
- Fonagy, P. Transgenerational Consistencies of Attachment: A new Theory: [Online], 13.may 1999. Available from: <http://psychematters.com/papers/fonagy2.htm>.
- Freedman J & Combs G. 1996, *Narrative Therapy. The Social construction of preferred realities*. W.W. Norton & Company, New York.
- Freeman, J., Epston, D. & Lobovits, D. 1997: *Playful approaches to serious problems*, W.W. Norton & Company, New York.
- Gehart, D.R., Ratliff, D.A. & Lyle, R.R. 2001: Qualitative research in family therapy: a substantive and methodological review", *Journal of marital and family therapy*, vol. 27: 261-274.
- Haley, J. 1980, *Leaving home : the therapy of disturbed young people*, Mc Graw-Hill, New York.
- Hårtveit, H. & Jensen, P. 2004, *Familien - pluss én : innføring i familierapi*, 2. utg Universitetsforlaget, Oslo.
- Hill, J., Fonagy, P., Safier, E. & Sargent, J. 2003: The Ecology of Attachment in the Family", *Family Process*, vol. 42: 205-221.
- Hoffman 1987: La oss legge makt og kontroll bak oss., *Fokus på familien*, no. 3.
- Hubble, M.L., Duncan, B.L. & Miller, S.D. 1999: *The heart & soul of change*, American Psychological Association, Washington, DC.
- Jensen, T. 1999:Samtalen som forsvant. Kan barns deltakelse i familierapeutiske samtaler hjelp til å gjenopprette dialogen i familien? *Fokus på familien*, , no. 4: 203-214.

- Johnsen, A. 2004: Hva påvirker barns utvikling? En utviklingshistorie. Eller en terapeut i krise? *Fokus på familien*, no. 4:216-231.
- Johnsen, Sundet, Wie Thorsteinson 2000: *Samspill og selvopplevelse - nye veier i relasjonsorienterte terapier*, Tano Aschehoug, Oslo.
- Kvale, S. 1997: *Det kvalitative forskningsintervjuet*, ad Notam Gyldendal, Oslo.
- Langseth Johansen, T., Rieber, H, Trana, H. 1996: Reflekterende dukketeater. En ny måte å nå barn i familieterapeutisk arbeid", *Fokus på familien*, no. 2:71-83.
- Liddle, H. 2002: Attachment and Family therapy: Clinivcal utility of adolescent-family attachment research, *Family Process*, vol. 41: 455-476.
- Lowe, R. 2005: Strucured Methods and Striking Moments: Using Question Sequences in "Living" Ways.", *Family Process*, vol. 44: 65-76.
- Lundby, G. 1998: *Historier og terapi : om narrativer, konstruksjonisme og nyskriving av historier*, Tano Aschehoug, Oslo.
- Mæhle, M. 2000, Fokus på Familien. Bruk av barnespesifikk kunnskap i familieterapi. Del 1, *Fokus på familien*, no. 1:19-37.
- Mæhle, M. 2001: Bruk av barnespesifikk kunnskap i familieterapi. Del 2, *Fokus på familien*, ,no1: 3-21.
- Mæhle, M. 2003: *Re- inventing the child in family therapy*, University of Bergen, Bergen.
- Malterud, K. 2003: *Kvalitative metoder i medisinsk forskning*, 2. utg, Universitetsforlaget, Oslo.
- May, J. 2005: Family Attachment Narrative Therapy: Healing the experience of early childhood maltreatment, *Journal of Marital and Family Therapy*, July
- McNamee, S. Gergen K. (ed) 1992: *Therapy as social contrsuction*, Sage Publications, London.
- Minuchin, S. 1977: *Familjer i terapi*. Wahlstrøm & Widestrand, Stockholm
- Morgan, A. 2000: *What is narrative therapy?* Dulwich Centre Publications, Adelaide, SA.
- Nichols, M. & Schwartz, R.C. 1998: *Family Therapy, Concepts and Methods*, 4. utg. Allyn and Bacon, Boston.

- Nilsson, M. 1994: En tilstand hun går inn i og ikke kommer ut av. En fenomenologisk studie av anorektiske spiseforstyrrelser. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, vol. 31: 817-836.
- Nilsson, M., Trana, H. 2000: Fra opplevd dilemma til mulige løsninger i terapeutiske samtaler med barn og deres foreldre. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, vol 37: 541-551
- Nordbø, R.H.S., Espeset, E.M.S., Gulliksen, K.S., Skårderud, F. & Holte, A. 2006: The Meaning of Self-Starvation: Qualitative Study of Patients' Perception of Anorexia Nervosa, *International Journal of Eating Disorders*, vol. 39: 556-564.
- Orlinsky, D.E., Ambühl, H. & Rønnestad, M.H. 2005: *How psychotherapists develop : a study of therapeutic work and professional growth*, American psychological association, Washington, DC.
- Penn, P. 1982, "Circular questioning", *Family process*, vol. 21: 267-280.
- Postholm, M.B. 2005: *Kvalitativ metode. En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasssstudier*. Oslo
- Rober, P. 1998: Reflections on Ways to Create a Safe Therapeutic Culture for Children in Family Therapy, *Family Process*, vol. 37: 201-213.
- Røed Hansen, B., Johnsen, A. & Sundet, R. 1994, "Daniel Stern og familierapi", *Fokus på familien*, , no. 2: 94-108.
- Røed Hansen, Johnsen, Sundet 1994, Daniel Stern og familierapi, *Fokus på familien*. no. 2: 94-108.
- Rothbaum, F., Rosen, K., Ujiie, T. & Uchida, N. 2002, Family systems theory, attachment theory, and culture, *Family process*, vol. 41: 328-350.
- Rutter, M. 1999, Resilience concepts and findings: implications for family therapy, *Journal of Family Therapy*, vol. 21: 119-144.
- Selvini – Palazzolli, M. Boscolo, L. Cecchin, G. & Prata G 1980: Hypothesizing – Circularity – Neutrality; Three Guidelines for the Conductor of the Session. *Family Process*, 19, 1
- Schaffer, H.R. 2000, *På barns vegne : psykologiske spørsmål og svar*, Gyldendal akademisk, Oslo.
- Skovholt, T.M. & Rønnestad, M.H. 1992: *The evolving professional self : stages and themes in therapist and counselor development*, Wiley, Chichester.

- Smith, L, Ulvund, S.E. 1991: *Spedbarnsalderen*, Universitetsforlaget, Oslo.
- Søndergaard, D.M. 1996: *Tegnet på kroppen*, Museum Tusculanums Forlag, København.
- Sori, C.F. 2004: Training Family Therapists to work with Children and Families: A modified Delphi study. *Journal of Marital and Family Therapy*, oct.
- Stern, D.N. 2004: *The present moment in psychotherapy and everyday life*, W.W. Norton, New York.
- Stern, D.N. 1985: *Barnets interpersonelle univers : det 0-2-årige barn i et psykoanalytisk og utviklingspsykologisk perspektiv*, 2. udg, Hans Reitzel, København.
- Stratton, P. 1988: Spiral and circles: Potential contributions of developmental psychology to family therapy, *Journal of Family Therapy*, , no. 10: 207.
- Thagaard, T. 2003: *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. 2. utg, Fagbokforlaget, Bergen.
- Tomm, K. 1987: *Interventive interviewing : part I ; strategizing as a fourth guideline for the therapist*, *Family Process*, 2:3-13
- Tomm, K. 1987: *Interventive interviewing : part II : reflexive questioning as means to enable self-healing*, *Family Process*, 26:167-183
- Tomm, K 1988: *Interventive interviewing : part III: Intending to Ask Lineal, Circular, Stratetic or Reflexive Questions*. *Family Process*, 27:1-15
- Vedeler, G.H. 1996: Å samtale med barn i *Kommunikasjon med barn*, red. M. Kjær, Kommuneforlaget, Oslo.
- Wachtel, E.F. 1994: *Treating Troubled Children and Their Families*, The Guilford Press, New York.
- Wachtel, E.F. 2001: The language of becoming: helping children change how they think about themselves. *Family process*, vol. 40: 369-384.
- White, M. 1995: *Re- Authoring Lives: Interviews & Essays*, Dulwich Centre Publications, Adelaide, South Australia
- White, M. 1997: *Narratives of therapists' lives*, Dulwich Centre Publications, Adelaide.
- Wie Thorsteinsson, V. 1999: Barn som pårørende - møter med familier i krise", *Fokus på familien*, , no. 4, pp. 231-244.

Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. 1999: *Diskursanalyse som teori og metode*, Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg.

Øvreide, H. 2001: Barnet som familierapeutisk bruker, *Fokus på familien*. no. 1: 22-35.